

KISKÖRÖS MÚLTJÁBÓL

A kiskőrösi történetírás hivatalos lapja — Várostörténeti folyóirat — Megjelenik kéthavonta — ISSN 2676-8461

Előfizetési árak:
Szabadon hozzáférhető
www.psvkkiskoros.hu

Felelős szerkesztő: **Turán István**
Felelős kiadó: **Turán Istvánné**
Kiadja: **Petőfi Sándor Városi Könyvtár**
6200 Kiskőrös, Petőfi tér 4/b

A lap szellemi részét illető közlemények
a szerkesztőséghez küldendőek:
konyvtar@psvkkiskoros.hu

A tartalomból: Fodor Tamás – „Huzavonák” Petőfi Sándor szülőháza körül (Első rész); Bella Tibor Zoltán – Jeszenszky Péter, Habsburg József nádor gyermekeinek nevelője, Kiskőrös első postamestere; Turán István – Új lelkész érkezik a gyülekezetbe, Kemény János kiskőrösi evangélikus lelkész beszámolója saját, 1863-as beiktatásáról; Bella Tibor Zoltán – Méder Gyula József kiskőrösi járásbíró pályaképe; Turán István – Kiskőrös város első díszpolgárai; Lapszemle – Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

’Huzavonák’ Petőfi Sándor szülőháza körül

(Első rész)

„Itt született, itt ringott bölcsője
A szabadság s szívünk dalnokának!
Törpe minden palota előtted
Szerény hajlék!... Én csodállak, áldlak!”
(Komócsy József)

Istenes József több kiadást megért könyve szerint Petőfi Sándor kiskőrösi szülőháza Rónay István látogatása nyomán, az 1870-es évek elején került az érdeklődés középpontjába. Pest vármegye 1872-ben már megvétele tervével foglalkozott, majd a szerző azzal ugrotta át a következő hat évet, hogy „sok huzavona után” végül nem a megye, hanem 1878. május 24-én az Írók és Művészek Társasága vette meg Petrovicsék egykori otthonát.¹

Tanulmányunkban ennek a „huzavonának” a részleteit mutatnánk be, melynek során újra és nem utoljára napirendre került a szülőhely vitatott kérdése, még Petőfi költői nagysága is megkérdőjeleződött, s folyamatosan felmerült, mennyit is ér a szülőház, ami akkoriban még forintban is kifejezhető volt. Történetünkben találkozunk majd kicsinyes szűkmarkúsággal ugyanúgy, mint névtelen kisemberek megható áldozatkészségével. A magasztos téma ellenére megmosolyogtató epizódokból sem lesz hiány.

„Meglátogattam nem rég ama homályban rejtőz ismeretlen helyet, melynek szülőltje fényt áraszt örökké a magyar nemzet nevére: Kis-Köröst, Petőfi születéshelyét. Kevesen nézték meg eddig ez igénytelen városkát tisztán

A szülőház legkorábbi ismert ábrázolása 1872-ből (Morelli Gusztáv fametszete)

a költő iránti kegyeletről.”² Ezekkel a sorokkal kezdte Rónay István Fővárosi Lapok-beli hangulatos tudósítását 1872 nyarán. Úgy tűnik, neki nem volt kétsége, hogy a költő valóban Kiskőrösön született. Mivel Sárkány János evangélikus lelkész, Petőfi egykori iskolatársa 1857-ben közölte a hiteles anyakönyvi bejegyzést, ezt a tényt az irodalmi körök és a művelt közvélemény is nagyobb részt elfogadta. A város 1861-ben vagy ’62-ben emléktáblával is megjelölte a szülőházat, de ettől még továbbra is magántulajdonban maradt, és mint az idézett bevezetőből kiderül, egyelőre nem vált nemzeti zarándokhellyé.

A látogató, Rónay István (1840-1893) neve

mára teljesen feledésbe merült, pedig nem ismeretlen Petőfi-rajongóként kereste fel a szent hajlékot. Stefan Augsburgerként látta meg a napvilágot Szentfülöpön. Katolikus pappá szentelése után változtatta a nevét Rónayra. Háromszor választották meg országgyűlési képviselőnek, egyszer magát gróf Apponyi Albertet győzte le. A maga korában ismert költőnek is számított, németül, latinul és magyarul egyaránt verselt. Silling István - csekély terjedelmű magyar nyelvű életműve ellenére is - közvetlenül a századvégi líra megújítói, Vajda János, Reviczky Gyula, Komjáthy Jenő és Kiss József után sorolja be Rónayt, aki szerinte tehetségével kiemelkedett a korszak epigonjai közül.³

¹ ISTENES József: „Szent a küszöb...” Petőfi szülőháza. Kiskőrös, 1980. 26. o.

² RÓNAY István: Petőfi születéshelyén. Fővárosi Lapok, 1872. aug. 2. 758. o.

³ SILLING István: Rónay István

A pap-költő leírását Petőfi szülőházáról Istenes József is idézte, de nem tanulság nélküli valamivel előbből ismertetni a tudósítást, még akkor is, ha az kevésbé hízelgő a korabeli Kiskőrösre: „[...] Kis-Kőrös csak olyan, mint minden „homokon” levő alföldi helység. Aki egyet látott: látta mindannyit. A szűkre összetolt utcák, egyablakos nádfedelű házikók azt látszanak mutatni, hogy népe a vízparti hódnál nem sokkal több hajlamot érez a csinos építkezés iránt.”⁴ Nem nyerte meg Rónay tetszését Petőfi mellszobra sem, ami szerinte túl magas oszlopon áll, és „nem méltó a nagy költő nevéhez”.

Az evangélikus lelkész (aki Kemény János lehetett) megmutatta neki az eredeti keresztelési anyakönyvet, de hiába próbált érdeklődni tőle Petőfi és szülei kiskőrösi tartózkodásáról, néhány ismert adaton és adomán kívül semmi lényeges, új információhoz nem jutott. Sőt, ezek alapján megerősítve érezte magát sejtésében, hogy „Petőfi nem szerette szülőföldjét, mert nem találta azt eléggé magyarnak. Kis-kőrösi ismerőseit mindig csak tótoknak csúfolta. Neki jobban tetszett a „kunsági” eredet.” Igaz, e sommás véleményhez engeszteléseképpen nyomban hozzátette: „De ha ő ifjú hevében nem is volt büszke születésére, Kis-Kőrös azért büszke lehet szülőltjére.”⁵

A szülőház megpillantása viszont felébresztette a látogatóban a költőt, csak azt nem tudta dicsőítő óda, avagy mélabús elégia illik a kivételes pillanathoz. Pedig a látvány elsőre meglehetősen prózai volt: „[...] a két templom között, alig három-négy házból álló félreeső szűk utcaközben fekszik e nádfedeles, deszkahomlokzatos igénytelen hajlék. A padlásnyílásból csepű-béklyó csüng alá, annak jeléül, hogy mostani tulajdonosa [ti. Martinovics Pál] kötélverő. Amint első tekintetre is látszik, évtizedek óta alig történt valami lényeges változás e házban. Az ablak közti téren aranybetűs keskeny vörös márványtábla van a falba illesztve. Rajta e szavakat olvasám: Itt született Petőfi 1822. Dec. 31.”⁶

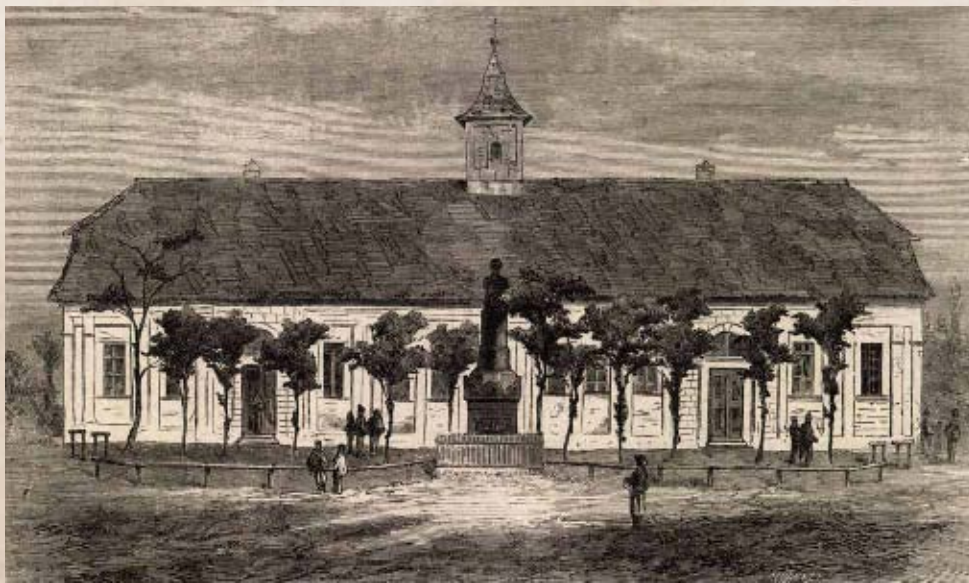
A ház tulajdonosa szívélyesen invitálta be a vendéget, akit a hely szelleme ihletett látomásra indított: „[...] lelkem visszarepült a múlt idők homályába. Láttam a borított havas téli napot s az ünneplő ruhába öltözött komasereget, mely a vörös kanavász pólyába takart kis Sándort hozta haza a keresztelőről. Láttam a fiatal anyát sírni örömeiben. Szemeim előtt állott az alacsony, zömök ter-

metű mészáros amint gondosan öblögette a palackokat. hogy megvendégelje a szerencsekívánó szomszédokat. És láttam bejönni halk lépéssel három égi alakot. Az egyik lantot, a másik kivont kardot, a harmadik babérkoszorút tett le a gyermek bölcsőjére: a költészet műzsája, a szabadság istennője s a haza mentője jöttek elhozni ajándékaikat az újon született kisednek. Azóta már a szigorú apa, a szerető jó anya s a pólyás kis fiú is — mind, mind lent porlanak, lent a sírban; csak emléküik él örökkön örökké — Petőfi dalaiban.”⁷

A látomást váratlanul igencsak profán párbeszéd váltotta fel a házigazdával: – Mennyire tartja a házat? – Csak megérhet nyolc-kilencszáz forintot. Ennyit kértek tehát 1872-ben Petőfi szülőházáért. Rónay természetesen nem vásárolni akart, hanem az ár ismeretében cikke végére egy felhívást fogalmazott: „[...] Fogja- e még láthatni a jövő évtized ezt a házat a maga eredeti alakjában. Nem tudom. Rajtunk áll, hogy láthassa azt. Vegye meg a nemzet ezt a kis hajlékot, melyben az ő legkedveltebb, legnépszerűbb költője született.”⁸

„[...] a megyei bizottság egy szájjal és szívvel fogja megszavazni a ház megvételét s fenntartását a kegyeletes utókor számára.”⁹

A Magyarország és a Nagyvilág röviden ismertette Rónay cikkét, majd csatlakozott a kezdeményezéshez: „[...] a fölhívást résziünkről is kívánatosnak tartjuk. Az irodalom kitünőségeit élőkben és holtuk után egyaránt megbecsüljük, csak úgy tarthatunk számat arra, hogy számba vegyenek. Más nemzetek nagy költőik után rájuk maradt utolsó emléket is kegyelettel őrzik meg.”¹⁰ Hasonló tartalmú csatlakozás jelent meg más lapokban is. A felhívásra először három kolozsvári pincér adakozott, Nagy Gábor, Nagy Ferenc és Szilvetszky Flórián küldtek e célra hat forintot. Kaptak is szép dicséretet a pesti „kellnerek”-hez képest, példájukat mások is követték. A Fővárosi Lapok szerkesztőségi jegyzete el is ábrándozott azon, hogy milyen szép lenne, ha az újság harmadfélezer előfizetője adná össze a szükséges összeget, hiszen így egy főre csak negyven krajcár esne. Ha meg mindenki, aki gyönyörködik egy-egy Petőfi-versben csak egy krajcárt küldene, ha-

Az első Petőfi szobor a Csöngös iskolával 1872-ben (Morelli Gusztáv fametszete)

A felhívás nyomban visszhangra talált. A Fővárosi Lapok-ban „Pest-megye egy régi tisztviselője” aláírással javaslat jelenik meg, hogy a megye vegye meg a házat. (Kiskőrös akkor Pest-Pilis-Solt vármegyéhez tartozott.) A levélíró oly csekélynek találta az összeget, és oly becsesnek tartotta a nemzeti költő emlékét, hogy bizonyosra vette, ha a javaslatot valaki benyújtja a közgyűlésen

marosan az ötszöröse is összejöhetne a vételárnak. Viszont ugyanez a jegyzet vetette fel azt az addig nem tisztázott alapvető kérdést, hajlandó-e egyáltalán Martinovics kötélverő eladni a házat. A hajlandóság erősítésére itt merült fel a végül meg is valósuló megoldás, hogy a tulajdonos esetleg benn maradhat a házban.¹¹

Mint látjuk az első adományozók egysze-

⁴ RÓNAY, 1872. 758. o.

⁵ RÓNAY, 1872. 759. o.

⁶ RÓNAY, 1872. 759. o.

⁷ RÓNAY, 1872. 759. o.

⁸ RÓNAY, 1872. 759. o.

⁹ Fővárosi Lapok, 1872. aug. 6. 773. o.

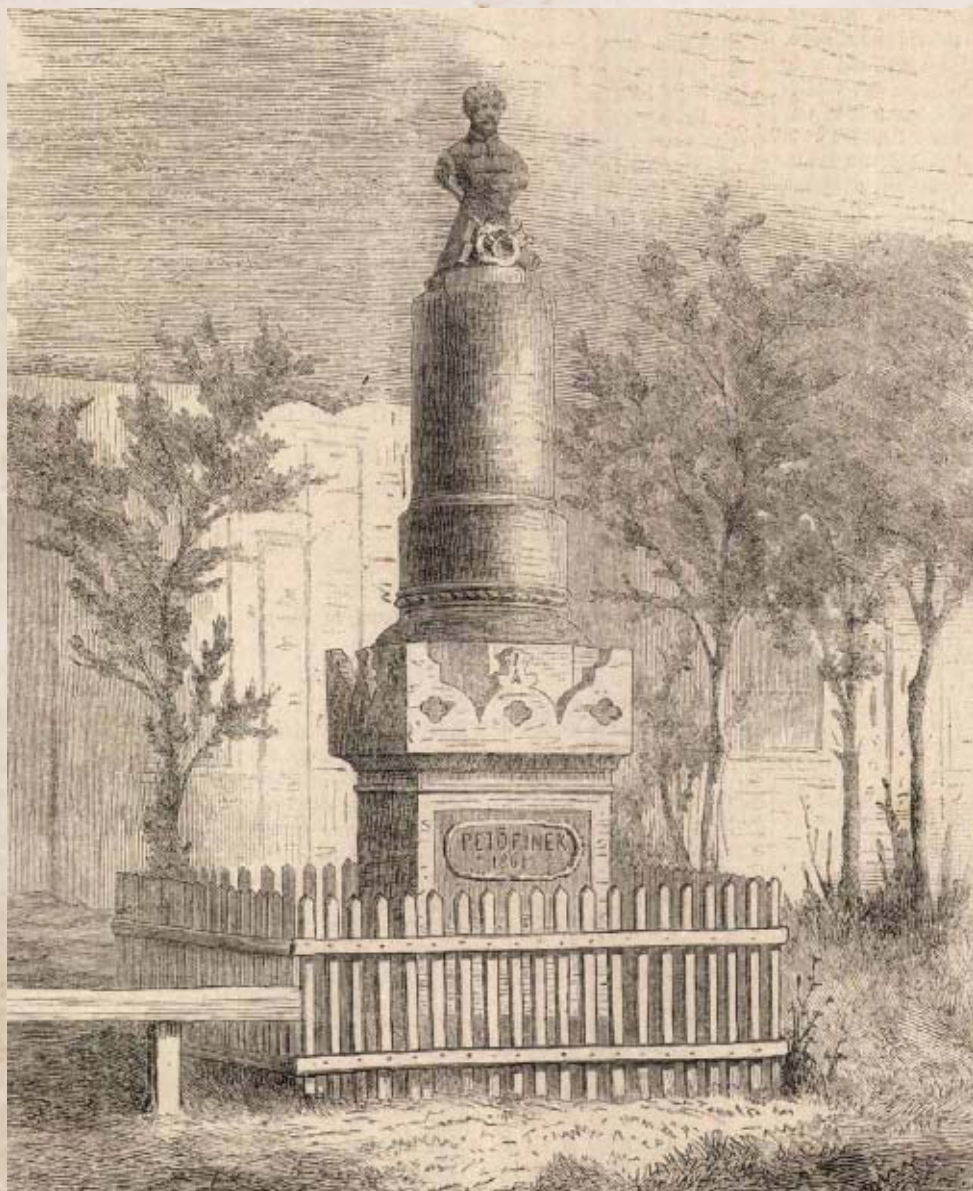
¹⁰ Magyarország és a Nagyvilág, 1872. aug. 11. 380. o.

¹¹ Fővárosi Lapok, 1872. aug. 11. 794. o.

rű emberek voltak, de példájuk másokat is megindított. A következő társadalomkritikának is beillő levelet egy pesti „urasági szolga” küldte egy forint kíséretében: „a

maga korában: „e levélhez nem kell magyarázat. Mindenki kivonja belőle azt a gondolatot, mely ez egyszerű levél illatát képezi.”¹³

Az újság felvetése miszerint, ha minden

Az 1862-ben állított első Petőfi szobor (Morelli Gusztáv fametszete)

kolozsvári három pincér példája engemet is felbuzdított, s itt küldök egy forintot; havi béremből nem kerül több, de vigasztalom magamat a közmondással: sok kicsiny sokra megy, s így többen is hozzájárulva, majd csak kitelik. Bárcsak uraságaink ezredrészét adnák oda annak, amit semmiségekre oly hamar kidobnak. Sokszor hallom én is, hogy idegen írókat magasztalnak, Petőfit pedig kicsinyítik. Az idegenhez én nem értek, de Petőfit olvastam, s minden sora visszhangzik lelkemben.”¹² Ehhez legfeljebb csak ugyanazt lehetett hozzáfűzni, amit a szerkesztőség meg is tett a

előfizető adakozna, akkor egy minimális összeg is elegendő lenne a szülőház megvásárlására még gyermekek pénztárcáját is megnyitotta. Egy „kis leány” a következő levél kíséretében ajánlotta fel zsebpénzét: „becses lapjában azt olvastam, hogy ha a Fővárosi Lapok előfizetői csak negyven krajcárt áldoznának is, akkor meg lehetne venni a Petőfi születésházát. Én mamámtól tegnap egy forintot kaptam csemegére, s azt inkább e nem-célra óhajtom fordítani. Örülnék, ha még a fölöslegből sokan áldoznának valamit. Egész tisztelettel, Pesten, aug. 12. J. V.”¹⁴

A Fővárosi Lapok-ban Kármánné szül. Miksics Hermin egyenesen a hölgytársadalom nevében fejezte ki, hogy külföldön – például Karlsbadban is – a nagy költők emlékhelyeinek ápolásában a „nővilág” jár élen. Huszonöt forintot ajánlott fel Petőfi szülőházának megvételére, mert e költő műveivel különösen a hölgyeknek szokott naponként nagy örömet okozni. Bízott benne, hogy nőtársainak áldozatkészsége rövidesen összehozza a szükséges csekély összeget. A levélhez a szerkesztőség a következő tanulságos, az asszimilálódó német polgárságot dicsőítő megjegyzést fűzte: „e szózat és példaadás annyival jobban buzdíthatja a magyar nővilágot, mivel maga a lelkes hölgy, kitől ered, abban az időben még, midőn Petőfi énekelte utolsó dalait és b[áró]. Eötvös írta nagy regényeit, [ti. Kármánné egyidejűleg Eötvös József emléktáblájára is felajánlott 25 Ft-ot.] egy pesti vagyonos német polgárcsalád kised sarja volt, de a mely család azzal vélte nemesen viszonzhatni a haza jótéteményeit, hogy szokásaiban, nyelvében és áldozatkészségében magyarrá lett, s oly magyar hölgyet nevelt, ki nek nevét (férjével együtt) ott találjuk minden magyar irodalmi egylet alapítói tagjai közt.”¹⁵

Ugyanebben a számban Jakabfalvy Gyuláné szül. Wimmersperg Mária bárónő öt forintos adománya mellett az asszimiláció másik példaként „egy zsidóleány” egy forint tizenhárom krajcárt küldött a következő megható sorok kíséretében: „Petőfi műveim már annyiszor gyönyörködtem, hogy szívesen áldozom föl minden jelenlegi pénzemet, mely sajnálatomra csak a mellékelt összegből áll, hogy a szeretett költő születésházának megvételében én is részt vehessek.”¹⁶

A megszólított Pest-Pilis-Solt vármegye sem maradt tétlen. Rakovszky István aljegyző indítványt terjesztett be a szülőház megvételére. Indoklásában hivatkozik a sajtótudósításokra, melyek szerint az épület jeltelenül pusztulásnak indult, főleglétette a megindult adakozást, és minden külön indoklást feleslegesnek tartott a tekintetben, hogy miért kötelessége az „ország első meggyéjének” megvásárolnia az „ország első költőjének” szülőházát. A szerkesztőség bizakodó megjegyzést fűzött az előterjesztéshez: „hogy Pest megye közgyűlése ez indítványt egyhangúlag föl fogja karolni, kétséget sem szenved, biztosítékot nyújt erre a megye múltja, mely a nemzet művelődési kérdéseiben, úgyszintén a nemzet nagyjai iránti kegyelet kifejezésében, mindig elől haladt.”¹⁷

A szépen induló adakozást megzavar-

¹² Fővárosi Lapok, 1872. aug. 13. 799. o.

¹³ Fővárosi Lapok, 1872. aug. 13. 799. o.

¹⁴ Fővárosi Lapok, 1872. aug. 14. 803. o.

¹⁵ Fővárosi Lapok, 1872. aug. 15. 807. o.

¹⁶ Fővárosi Lapok, 1872. aug. 15. 807. o.

¹⁷ Magyarország és a Nagyvilág, 1872. szept. 1. 419. o.

ta, sőt bizonyos mértékig meg is akasztotta Pásztor Ferenc olvasói levele, aki tizenkét évi kutató munkájára hivatkozva kétségbe vonta Petőfi kiskőrösi születését, és Kiskunfélegyháza mellett tette le a voksát.¹⁸ Nem teljesen új szereplőként lépett a történetbe. A *Szegedi Híradó* hasábjain már vívott egy vitát Zilahy Károllyal a kérdésben, de nem sikerült meggyőznie a tudományos közvéleményt érveivel. Most azt ígérte, hogy újabb tanúvallomásokot is bemutató bizonyító adatait néhány héten belül összeállítja, majd az Akadémia és a Kisfaludy Társaság elé terjeszti. Ez valamilyen okból soha nem történt meg. Mezősi Károly, a kiskunfélegyházi születést hirdető legszínvonalasabb képviselője elmarasztalta Ferenczi Zoltánt, a kor legkiemelkedőbb Petőfi-kutatóját, hogy nem vizsgálta meg Pásztor „csalhatatlan” adatait, noha azt még a szerző életében megtehetette volna. Maga Mezősi megpróbálta felkutatni Pásztor Ferenc adatgyűjtését, de végül arra a következtetésre jutott, hogy valószínűleg elvesztek.¹⁹ Pásztor Ferenc (1841- 1898) félegyházi születésű tanító, újságíró, szerkesztő, ügyvéd és költő volt, aki kutatásaival és sajtóbeli polémiaival megalapozta szülővárosa Petőfi-kultuszát, ahol a mai napig nagy megbecsülésnek örvend. Szülőházán tábla, a Templomkertben dombormű is őrzi emlékét.

Egyébként a *Fővárosi Lapok* Kiskőrös jogosultságának megkérdőjelezése ellenére is folytatta a megkezdett gyűjtést. Az újság érvelése logikus volt, legfeljebb mindkét Petőfiért küzdő város lokálpatriótáit sértheti: „Petőfi születése felől történt felszólamlás legkevésbé sem akadályozza azokat, kik a Petőfi-ház megvételehez járulni kívánnak. Mert utójára is a születésházat kívánjuk megvenni, s az egészen mindegy: Kis-Kőrösön van-e az, vagy Félegyházán. Arra nézve, hogy — adandó esetben — megvehető-e s fennáll-e a félegyházi épület: tudósítást várunk.”²⁰

1872-es hozzászólásával Pásztor újra felbolygatta Petőfi szülőhelyéről a korábban már lezártnak tűnő vitát. Válaszolt neki maga Rónay István is. Nem vitatkozott. Ő az ismeretei alapján ugyan Kiskőrös felé hajlott, de ha vannak új adatok, tárják fel a kiskőrösiek és a félegyháziak is.²¹ A *Fővárosi Lapok* egy

váci olvasója pedig számon kérte Pásztoron, hogy miért hivatkozik Petőfi öccse, István levelére, aki éppen a kiskőrösi születés mellett foglalt állást egy már korábban, 1857-ben publikált levelében.²² Valójában egy másik, 1867-es levél volt Pásztor birtokában, ezt 1883-ban publikálta a *Koszorú*-ban.²³ Az eredetije elveszett.²⁴ Újabb tanúvallomások jelentek Petőfi kiskőrösi születése mellett. Simonides János szécsényi evangélikus lelkész közölte a költő keresztapjának, Martiny Károlynak a vallomását, aki később ezt eskü alatt is megerősítette.²⁶

Rakovszky István (1847–1910)

Petőfi egykori barátja, akihez egy híres episztolát is írt, Várady Antal is jelentkezett, hogy ő magától a költőtől hallotta, hogy Kiskőrösön született: „Kis-Kőrösön születtem, szokta volt mondani, majd mindig hozzá tévén „csak azt restellem, hogy lutránusnak.”²⁶ Kiskőrös mellett tanúskodott újra Hauser (Hauzer) Lipót, aki már 1864-ben megírta, hogy Petőfivel egy házban született, és bizonyosságul hívta ehhez még élő édesanyját, aki jó barátságban volt Hruz Máriával.²⁷ 1872-ben az édesanya, Hauserné Rosenfeld Rebeka is hivatalos vallomást tett Petőfi kiskőrösi születéséről. Ezzel kiskőrösi szem-

pontból az volt a gond, hogy Hauserék a Nagyvendéglő épületében laktak, tehát, ha abban is igaza volt Hauser Lipótnak, hogy „egy házban születtek”, az kétségbe vonja a jelenleg szülőházként tisztelt épület hitelességét. Hauserrel kapcsolatban érdekes kérdést vet fel, hogy maga is felkereste a „hivatalos” szülőházat, be is írt az emlékkönyvbe, de itt egy szóval nem említette, hogy egy házban születtek volna.

„A legjobb barátom, együtt oskoláztam vele, bajtársam.

Kelt Kis Kőrös 1894. Augusztus hó 6 án.

Hauser Lipót

volt 1848/49 Honvédfőhadnagy
mint pesti csatáros”

Istenes József a közléskor ehhez azt fűzte hozzá, hogy „[...] szinte semmi köze az igazsághoz, gyermeket, egocentrizmus diktálta.”²⁸ Ugyanakkor nem reflektált arra, hogy Hauser állítólag egy házban született Petőfivel. Nem tudott volna róla? Nehezen hihető. Ugyanakkor ezt a bejegyzést könyve újabb kiadásából ki is hagyta. Mezősi Károly fel is rótt a kiskőrösieknek, hogy amikor 1872-ben a járásbíróság eskü alatt hallgatta ki Petőfi születésének még élő tanút, és vallomásaikat felküldték Pest vármegyéhez, majd onnan az Akadémiának, Hauserné kihallgatásának jegyzőkönyvét a járásbíróság irattárában „felejtették”, mivel részben ellentmondott a többi tanú vallomásának, amelyek a Makovinyi-féle házat jelölték meg szülőházként.²⁹ Alighanem Istenes József, a szülőház elkötelezett igazgatója sem akarta a kínos kérdést nagyon bolygatni. Az aszszony vallomása a kiskőrösi születés mellett perdöntő is lehetne, de kételyeket ébreszthet a szülőházzal kapcsolatban. Természetesen ennek a tanulmánynak nem célja, hogy ismertesse, az meg főleg nem, hogy értékelje a Petőfi szülőhelye körül időről időre kiújuló vitákat. Tudomásul vesszük a másfél évszázad alatt Kiskőrös mellett kikristályosodott, tudományosan leginkább alátámasztott hivatalos állásfoglalást. A vitát csak azért idéztük fel, mert ez is egyik oka lehetett, hogy az első kezdeményezéstől viszonylag sok idő telik el a szülőház megvásárlásáig.

¹⁸ PÁSZTOR Ferenc: A „Petőfi-ház” ügyében. *Fővárosi Lapok* 1872. aug. 27. 847. o.

¹⁹ MEZŐSI Károly: Az évszázados per alapja és tényei. In: Mezősi Károly: Közelebb Petőfihöz. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1972. 13. o.

²⁰ *Fővárosi Lapok*, 1872. aug. 29. 855. o.

²¹ *Fővárosi Lapok*, 1872. aug. 31. 864. o.

²² *Fővárosi Lapok*, 1872. aug. 31. 864. o.

²³ *Koszorú*, 1883. márc. 4. 146. o.

²⁴ MEZŐSI 1972. 50-51. o.

²⁵ *Fővárosi Lapok*, 1872. szept. 7. 889. o.

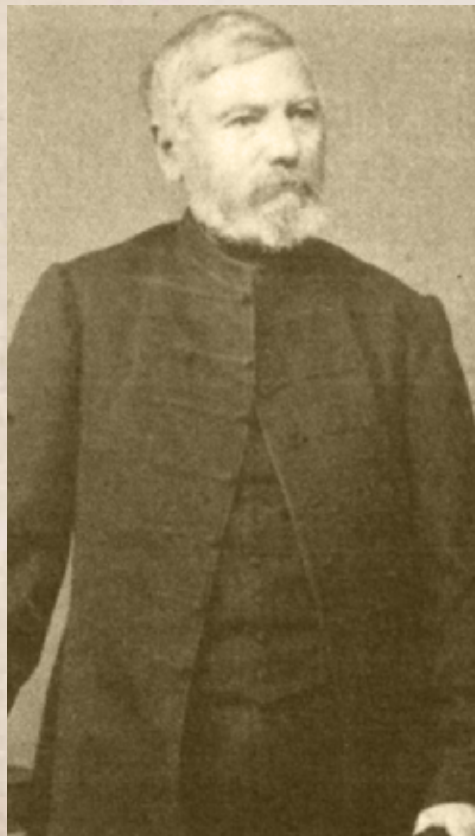
²⁶ *Szegedi Híradó*, 1872. szept. 18. 3. o.

²⁷ *Fővárosi Lapok*, 1872. szept. 8. 893. o.

²⁸ ISTENES József: „Szent a küszöb...” Petőfi szülőházának története, Múzeumok Ismeretterjesztő Központ Propaganda iroda, é. n. 19. o.

²⁹ MEZŐSI 58-59. o.

A gyűjtést kezdeményező *Fővárosi Lapok* sorra hozta a Kiskőrös melletti tanúvallomásokat, és úgy vélte, Pásztor Ferenc törekvéseinek egyre kétségesebb a sikere. Sőt utóbb eldőltnek is ítélte a vitát; mégis kénytelen elismerni, hogy Pásztor annyit elért, sikerült megállítania az adakozás szép folyamatát.³⁰

Halász Boldizsár (1806-1882)

1873. január 1-jén rezignáltan állapította meg egy szerkesztőségi jegyzet, hogy nem sikeredett Petőfi ötvenedik születésnapját a szülőháza szükséges összeg gyűjtésével megünnepelni. Nem is kevés, még majdnem hatszáz forint hiányzott hozzá.³¹

Úgy tűnik, lehettek olyan hangok, amelyek Kiskőrös nagyobb áldozatkészségét várták volna el, mert Földváry Mihály képviselő elég határozottan védelmébe vette Petőfi szülővárosát: „[...] Kis-Kőrös és vidéke a Petőfi iránti kegyelet adóját már leróta, midőn évekkel ezelőtt szobrot állított föl a városház terén, a születési lak falába pedig márvány emléktáblát helyezett; ekképp a ház megvételét átengedheti az adakozóknak és a megyének.”³² Mai felfogás szerint felmerülhetne, hogy van-e a „kegyelet adójának” felső határa, ami fölött már másoknak kell fizetni. Érdekes lenne tudni, mi lehetett Földváry

sommás kijelentésének hátterében, hiszen valóban kézenfekvőnek tűnne, hogy Kiskőrös legyen - ahogy ma is az övé - a szülőház. Legfeljebb az országos gyűjtés lassú csordogálásából következtethetünk, hogy egy kisebb település költségvetése számára - minden erkölcsi kötelezettség ellenére - túl nagy terhet jelentett a vételár és a későbbi fenntartás költsége.

Márciusban Pest vármegye közgyűlésén tárgyalták Rakovszky István indítványát a szülőház megvételére. Az előterjesztő még azt is javasolta, hogy a házat bízzák egy rokkanthonvédra, és jelöljék meg emléktáblával. Ezek szerint nem tudta, hogy ez már megtörtént. A bizakodással ellentétben a javaslatot nem szavazták meg azonnal közfelkiáltással, hanem felvetették, hogy nem akarná-e maga Kiskőrös megvenni a házat. Nem tudjuk, ez az ajánlat előzékeny gesztus lehetett-e a város irányába, avagy az anyagi terhek áthárításának kísérlete. Lehetséges, az utóbbi, mert a nemes vármegye mielőtt döntött volna, az iránt tapogatózott, hogy az eddigi adományokból gyűjtött összegeket megkaphatnák-e, mert akkor csak ki kellene egészíteniük. Végül a vásárlás előkészítésére - jó bürokratikus módon - bizottságot hoztak létre, melynek tagjai Rakovszky István, Jankovics Miklós, Földváry Mihály, Bossányi László és a járási szolgabíró lettek.³³

Rakovszky István (1847-1910) aljegyző egyébként fényes politikai pályát futott be. Képviselővé választották a Szabadelvű Párt színeiben, tíz éven át a Ház jegyzője volt, majd az Állami Számvevőszék élére került, valóságos belső titkos tanácsosi rangot kapott. Élénk társadalmi életet élt, a szabadkőműves nagypáholy nagymestere lett. A róla szóló írásokban érdemei között többször megemlíti kezdeményező szerepét Petőfi szülőházának megvételében. Az már más kérdés, hogy végül nem a vármegye vette meg.

1873-ra a ház megvásárlásának ügye megfeneklett. Az adományok alig csordogáltak, ellenben az ingatlan értéke folyamatosan nőtt. Az eredetileg 800-900 forintra taksált épület tulajdonosa is rájött a nagy érdeklődésből, micsoda kincs van a birtokában. Most már ezrekre tartja a házat. A legmagasabb összeg négyezer forint, amellyel a tudósításokban találkoztunk.³⁴ Több mint négyszerese az eredetileg kalkulált vételárnak. Ez már nemcsak Kiskőrösnek, hanem a vármegyének, de még az ország adakozó

Petőfi-rajongóinak is túl sok volt.

Egy év telt el, mire a vármegye által kiküldött bizottság elkészítette jelentését. Mentő körülmény lehet az urak a lassúságáért, hogy közben sikeresen lealkudtak a vételárát kétezer négyszáz forintra. A rábeszélésben nagy szerepet játszott a város „értelmes előljárósága”, főleg Tepliczky János jegyző, az egyik első Kiskőrös-történet szerzője. A jelentés elég pontos leírást adott a ház akkori állapotáról: „[...] Az épület 190 négyszögölnyi területet foglal el. A házban van egy utcai és egy udvari szoba, konyha és kamra, az udvarban pedig egy nagy és értékes köpince. [...] A ház fala sárból, az alapja kevés terméskőből áll; a ház teteje pedig náddal van födve.”³⁵ Figyelemre méltó, hogy már ez a jelentés is számolt azzal, ami a későbbi városrendezéssel meg is valósult, hogy néhány ház lebontásával a szülőház éppen a főtérre nézne.

A bizottság kétezer négyszáz forintért le is foglalta Martinovics Páltól és házastársától, Varga Teréziától a házat. A szerződés megkötéséhez viszont még kellett a vármegye, majd a belügyminiszter jóváhagyása. „Kegyeletes tetteért” a kecskeméti újság a „nemzet háláját” tolmácsolja Pest vármegyének. A következmények ismeretében ezt egy kissé elsiette.³⁶ Az ügy ugyanis nem jutott el a miniszterig. Már a „vezető” megye sem mondott egy dörgő éljont az előterjesztésre. Földváry Mihály hatszáz forintot is soknak tartott a házért, nem kívánta a tulajdonos „nyervágyát” kielégíteni. Ezzel többen egyetértettek. Batta Andor egyenesen lebontatta volna a roskadozó régi épületet, és egy újat építtetett volna a helyébe. Volt, aki a fenntartási költségektől tartott. Mindez a kicsinyes szűkmarkúság eltörpült Halász Boldizsár alakításához képest. Ő is drágállta a házat, de amikor Kovácsy Gyula - azon kevesek egyike, aki képes volt felülemelkedni a szűklátókörű finánciális szempontokon - a ház megvétele mellett érvelt, kitört a vihar. Kovácsy szerint Petőfi „[...] halhatlan költő, kitől több hazaszeretetet és szabadelvűséget tanultunk, mint bárkitől.” Halász erre azzal vágott vissza: Ő „[...] semmit sem tanult Petőfitől, Petőfi tanult ő tőle; ami pedig a Petőfi nagyságát illeti, mondják, jó verseket írt, (nevetés,) hogy senki sem írt jobbakat, de hát (folytatá fenyegető ujjakkal) a tartalom, a tartalom!” Lett zúgás, nevetés. Kovácsy azt felelte: „[...] ha azt mondom, hogy Petőfitől honszeretetet tanulánk, az ifjabb nemzedéket értem s nem az oly régi táblabírákat, minő

³⁰ Fővárosi Lapok, 1872. szept. 6. 885. o.

³¹ Fővárosi Lapok, 1873. jan. 1. 3. o.

³² Fővárosi Lapok, 1873. márc. 23.

³³ Nefelejts, 1873. márc. 30. 298. o.

³⁴ Fővárosi Lapok, 1874. márc. 4. 223. o.

³⁵ A Hon 1874. március 3. 2-3. o.

³⁶ Kecskemét, 1974. márc. 8. 3. o.

*Halász úr, minőknek a költő sok borsot tört az orruk alá.*³⁷

Az egész méltatlan, Halász Boldizsár kitörésével tetéztet vita a nagy nemzeti költő szülőháza körül, a korabeli élclap, a *Borsszem Jankó* szarkazmusát is kiváltotta: „*Halász Boldizsár a magyarok egyik leghíreseb költője, ki felülmúlja még az annyira ismertes Petőfit is. Ez a Petőfi, aki egy igen önző és gazdag költő, meg akarta az ország által a saját maga számára vétetni születésházát — egy négyemeletes pompás palotát, mely 1,5 millióba került volna. Szándoka nyilvánvaló, fel akarta példátlanul rúgtatni a lakók házbéréit és másfél millióhoz kívánt jutni. Halász Boldizsár mentette meg a magyar nemzetet e páratlan zsarolástól.*”³⁸ Egy másik élclap, a Bolond Miska valódi Örkeny-egypercest „gyártott” az esetből. Halász Petőfit és főképp önmagát minősítő veretes mondatait változtatás nélkül leköszölte, csak éppen behelyezi a „Bolondgombák”- rovatba, valamint címet és alcímet adott neki: Marhalevél (Halász Bódi beszéde Pest megye közgyűlésén).³⁹

Téved, aki ezek alapján azt hiszi, hogy Halász Boldizsár (1806-1882) valami megveszekedett labanc vagy komikus Bach-huszar volt. A büszke „dabasi” előnevet viselő nemzetes úr és valóban táblabíró is, a reformkorban Kossuth híve volt. Képviselővé választották az első népképviselői országgyűlésen, és ott is a radikálisokhoz, Nyáry Pálhoz, Táncsics Mihályhoz csatlakozott. Nemcsak hogy támogatta a trónfosztást, hanem még a köztársaság kikiáltását is szorgalmazta, amit még Kossuth sem tartott időszerűnek. A szabadságharc bukása után halálra ítélték, de amnesztiát kapott. Képviselővé választották 1861-ben, 1865-ben és 1869-ben is. „[...] A legkiválóbb ellenzéki férfiak egyike volt. De egyúttal mintaképe volt ama nálunk még itt-ott található politikusoknak, kikben a legszélsebb radikalizmus egyesül a legcsökönyösebb konzervativizmussal. Halász Boldizsár régi szabású nemes ember maradt az új időkben is. Kedélyes, sok olvasottsággal, nem csekély szónoki képességgel bíró férfiú volt, de a modern intézményekkel nem tudott megbárátkozni; Petőfinek ellensége volt, mert a költő üldözte a korrallal nem haladó nemességet” – írták nekrológiájában.⁴⁰ Mindettől függetlenül Dabas legnagyobb szülöttjének szobra áll városában, és róla nevezték el a helyi könyvtárat is.

Pest vármegye szűkmarkúsága nemcsak a hivatásos humoristákat ihlette meg. A Fővárosi Lapok egy igen komoly eseményről, a Magyar Tudományos Akadémia üléséről tudósítva ironizált a megye rovására. Mikor a napirend odaért, hogy a vármegye felterjesztette a Petőfi kiskőrösi születésével kapcsolatos bizonyítékokat a Tudós Társaság elé, a cikkíró álnaívan feltette a kérdést, hogy függetlenül nem csatolták-e a legutóbbi közgyűlési határozatot is, amelyben nehogy „kizsebeljék” őket, elutasították a költő házának megvásárlását.⁴¹

Kovácsy Gyula mellett igazán csak Dalmady Győző (1836-1916) állt ki a szülőház megvásárlása mellett. A jogász-politikus különböző vármegyei tisztségeket töltött be, és a saját korában népszerű, hazafias érzelmű költő-műfordítónak számított. Talán épp ezért, ő sem az anyagi oldaláról közelítette meg a kérdést: „[...] e házat drágábban is meg kellene venni, ha olcsóbban nem kapnák meg; a kegyelet tárgyai nem a rendes mérték szerint méretnek; mit nem adnak híres ember tajtpipájaért s mit nem adnának a Csokonai által megénekelt kulacsért; ha a megye nem veszi meg a házat, többet vesz tekintélyben, mintha ezer forintot szavaz meg rá.”⁴² A két ellenszavazat kevésnek bizonyult. A tekintetes vármegye végül úgy határozott, a házat nem veszi meg. „A bizottsági közgyűlés a legnagyobb kegyelettel viseltetik ugyan Petőfi Sándor emléke s születési helye iránt, — de a kegyelet nem leghelyesebb nyilvánítási módjának tartja a sárból épült, s maga minőségében fönn nem tartható születési háznak megvétele, s csak nagy költséggel s az épület átváltoztatásával eszközölhető fönntartását.”⁴³

Kompenzáció gyanánt a megye gyűjtést indított a kiskőrösiek és a vármegyei tisztviselők között valami más Petőfi-emlék állítására. A Vasárnapi Újság ellentmondásosnak vélte, hogy a megye az épület állapotára hivatkozva utasította el a megvásárlását: „Pest megye azért nem akarta megvásárolni, mert a ház sárból van, s nemsokára csak omladék lesz. Pedig épp ezért kellene megmenteni az utókor számára.”⁴⁴

A Csanádi Imre válogatásában megjelent *Petőfi koszorúi* - kötet számos, a költőről szóló írást és verset gyűjtött egybe. Ezek között szerepel Dalmady Győző *A Petőfi-ház* című verse, amely után az 1874-es évszám kérdőjellel szerepel. Ezt a kérdőjelet mi törölnénk.

Dalmady Győző (1836-1916)

Nem mintha felleltük volna az eredeti kéziratot, de a vers tartalmából egyértelműen kiderül, hogy a költő ezt csakis az 1874. márciusi megyegyűlés botrányos határozata utáni első indulatában írhatta.

„Csak a magyar nem tudja,
Mily szent neki e hely,
Szívében a dalokra
Még visszhang sem felel.

Oly gazdagok vagyunk, hogy
Kincseket veszthetünk?
Áll-e a ház, vagy pusztul, -
Nem ad gondot nekünk.

[...]

Hálátlan nép! ne is menj
A bús lakhoz közel:
Találkoznál a költő
haragos lelkivel.

Az ócska fal hullatja
a sárvakolatot, -
Láthatatlan kéz egyet majd
Arcodba vágthat ott.”⁴⁵

A *Fővárosi Lapok* gúnyos kommentárjából kiderült, hogy a vármegye az „emlékállítást”

³⁷ Fővárosi Lapok, 1874. márc.21. 289. o.

³⁸ Borsszem Jankó, 1874. ápr. 5. 5. o.

³⁹ Bolond Miska, 1874. márc. 22. 53. o.

⁴⁰ Fővárosi Lapok, 1882. aug. 18. 1175. o.

⁴¹ Fővárosi Lapok, 1874. ápr. 29. 427. o.

⁴² Fővárosi Lapok, 1874. márc.21. 289. o.

⁴³ Politikai Ujdonságok, 1874. márc. 25. 140. o.

⁴⁴ Vasárnapi Újság, 1874. márc. 29. 204. o.

⁴⁵ Petőfi koszorúi. Vál: Csanádi Imre, Magvető Könyvkiadó, 1973. 267-268. o.

is igen egyszerűen képzelte. Petőfi szülőházának léckerítését akarta csinosabb vaskerítésre cserélni. Erre gyűjtöttek, mi több, számítottak az újság olvasóitól eddig befolyt adományokra is. Meg is kapták a magukét a szerkesztőségtől: „[...] a Fővárosi Lapok azt az összeget, mely nála a Petőfi-házra begyűlt, a vasrostélyra nem fogja átadni. Hogyan is akadályozhatná a vármegyét abban, hogy ne maga erejével hajtsa végre a célba vett nagy munkát. Kell, hogy ez az emlékmű egészen a vármegye dicsősége legyen, csorbíthatatlanul.”⁴⁶

Bizony rászorult volna Pest vármegye az újságolvasók pénzére. Hónapok alatt is csak nem egészen 66 forintot sikerült összegyűjteniük a nemes célra. Amikor aztán híre jött, hogy ezt a csekély összeget kamatra akarják befektetni, a Fővárosi Lapok megint nem kímélte az országot „hangadó” megjárat: „[...] Anglus kellene hozzá kiszámítani, hogy ez összeg gyümölcsöző kamataiból mennyi idő múlva kerül ki egy Petőfihez és az első megyéhez illő emlék költsége.”⁴⁷

Pest vármegye versben is pellengérre került. Gróf Zichy Géza, a félkarú zongoravirtuóz és költő Petőfi leghíresebb versének parafrázisával szólított fel adakozásra, ha már az első megye ilyen szűkmarkúnak bizonyult.

„Talpra magyar
Talpra magyar, hí a haza!
Itt az idő, most vagy soha!
Hadd lássa meg a nagy világ,
Pest-megye nem Magyarország!

Magyarország, édes hazám!
Csak ez egyszer hallgass reám!
Költőd sírját nem ismered,
Szülő helyét — azt becsüld meg:

Elröppent az égi madár,
A kalitja üresen áll,
Tárva nyitva az ajtója,
Te légy, népem, a lakója.

És ha költőd fényes éjjel
Csillagokrul tekint széjjel,
S lepillant e kicsi házra,
Melyben egy hű nép tanyázik,
Azt mondja majd: Istenem,
Áldd meg magyar nemzetem!”⁴⁸

Az eredeti vers jobbnak tűnik, de a szándék dicséretes, még inkább a mellékelt ötven forint adomány, már csak azért is, mert a Fővárosi Lapok szerint az arisztokraták eddig nem igazán jeleskedtek az adakozásban.

Fodor Tamás

Jeszenszky Péter, Habsburg József nádor gyermekeinek nevelője, Kiskőrös első postamestere

A kisjeszeni Jeszenszky család Liptó vármegyéből került Nógrád vármegyébe. Jeszenszky János, másképpen Sinkovits de Kisjeszen 1739. február 20-án nyert Turóc vármegyétől nemesi bizonyítványt, amelynek alapján Nógrád vármegye 1753. szeptember 28-án igazolta a család nemességét. Ennek a Jánosnak János nevű fiát Kiskőrösre hívták meg evangélikus lelkésznek. Ő 1785-ben kérte Nógrád megyétől nemességének igazolását, melyet 1794-ben hirdettek ki Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlésén. A család gyorsan szerteágazott Kiskőrösön.

Nemes kisjeszeni Jeszenszky Péter Kiskőrösön született 1804. április 29-én. Édesapja Jeszenszky Lajos kereskedő, édesanyja Kis Zsuzsanna volt, akik 1803. június 14-én kötöttek házasságot Kiskőrösön. Testvérei szintén itt születtek: Zsuzsanna 1806. április 24-én, Dániel 1807. november 18-án, Anna 1809. április 19-én, Julianna 1811. október 18-án, Károly 1814. február 10-én, Johanna 1816. július 12-én, József 1818. március 31-én, Lajos 1820. július 30-án, Antal 1824. augusztus 7-én, János 1826. október 21-én, Miklós 1828. szeptember 19-én és Erzsébet 1830. október 30-án. Jeszenszky Lajos módos embernek számított Kiskőrös mezővárosában. A kereskedelem mellett jelentős földbirtokokkal és több malommal is rendelkezett, így a megfelelő anyagi háttér biztosította a gyerekeinek a megfelelő tanítást.

Jeszenszky Péter magasabb iskoláit a pozsonyi Evangélikus Líceumban kezdte. 1824-ben iratkozott be az intézménybe, s 1826-ig folytatta itt a tanulmányait, a vizsgáit kitűnő eredménnyel zárta. Később a keszthelyi Georgikonnak lett hallgatója, ahonnan 1828-ban a Teleki család alkalmazásában a sziráki uradalom tisztartójává nevezték ki az akkor még csak 24 éves fiatalembert. Gróf Teleki László özvegye, Mécsáros Johanna bárónő és fia, a 17 éves Teleki László gróf – aki a szabadságharc alatt Magyarországot képviselte Párizsban, majd 1861-ben a Felirati Párt vezetőjeként öngyilkosságot követett el – hamar bizalmába fogadta az ifjú Jeszenszkyt. Annyira szoros kapcsolat alakult ki közöttük, hogy Teleki gróf több évig tartó nyugat-európai körútjára is magával vitte.

A Jeszenszky-család címere (Internet)

Az ifjú több levelet is írt szüleinek az útjuk során. Az egyikben a gyorsan fejlődő Franciaországot és Angliát mutatta be.

„Igen nyugtalanokodom: — talán számtalan foglalatosság, vagy napról-napra való halasztgatás akadályoztatták az írásban? Legegyen ez bár mind a kettő igaz, — reményeim azonban, hogy atyai szeretete távollévő fia iránt meg nem hiült, és hogy ez valósággal így van, bizonyítsa meg, kérem, tüsténti válaszával. Nem, esdeklek én hosszú levél után, azzal is bé elégszem, ha, ön, az anyám, testvéreim, atyámfiak jó barátaim, s egyéb esmerőseim állapotjokról röviden tudósít, — mi sem hosszú időt, sem nagy gondolkodást nem kíván. Irrt ugyan minapában az Inspector urunk is Kiskőrösről, említést is tett Szüleim s testvéreim egészségekről, de azon sokat építeni nem lehet, — sokkal kellemesb az atyai tudósítás. — Párisi, a mint az alul irt dátumból látni fogja, hat hónapi ott mulatásunk után oda hagytuk, nem végképen, mert October elején ismét vissza megyünk. Ahonnét pedig déli Franciaországon köröztül Olaszországba. Ha az Isten éltet bennünket s minden akadályoktól megtartóztat, ott töltjük jövő telet. Nyarat pedig kedves hazánkba. Én részemről mindeddig az egészséggel bírtam, a különféle levegő s életmód legkisebb változást nem tett természetemben. A Gróf ellenben ismét sok mostoha viszontagságokon ment keresztül, a tavalyi baja ismét megújult. Jelenleg jó állapotban látszik lenni. Parisba

⁴⁶ Fővárosi Lapok, 1874. márc. 22. 291. o.

⁴⁷ Fővárosi Lapok, 1874. jún. 13. 583. o.

⁴⁸ Fővárosi Lapok, 1874. márc. 24.

Az alcsúti Habsburg kastély (Internet)

részemről elég kellemes életet éltem, — szün óráimat olvasásra, nevezetességek nézésére és sétálásra fordítám, néha-néha mulatságokba is megfordultam, és valóban igen nagy gyönyörrel, mert illy tréfás, jókedvű, eleven, csintalan és mindenre alkalmas nemzetet, mint a franczia. az egész földkerekségén nem találni. Idegeny iránt barátságosak, nyájasak és leereszkedők, korántsem olyanok, mint az angolok, mert ezek csak magoknak valóit, az idegeneket — ha, nyelvüket nem érti —, megvetett szemekkel nézik. Alig szállottunk ki a gőz hajóból az angol földre, már majd hogy meg nem ett a méreg bennünket, mert a hajó kis víz miatt éppen parthoz ki nem evezhetett, ezért ladikra kellett ülnünk, — vagy 30-40 lépésnyi parthoz távolságért 11 vfor. (váltóforint és 15 xrt (krajcárt) kellett fizetnünk, pedig voltunk vagy tizen és így mind-egyiknek 3 for. 45 xrt kellett fizetnie. Dover nevű városban is minden csekélységért annyira meghúztak, hogy még vendégfogadóba értünk, már 50 pengő forintra ment a költségünk. Calaisba ültünk fel a gőzhajóra, — honnan a tengeren 3-4 óra alatt, május 22-én Angol országba értünk. A hajónak tengeren rendkívüli nagy hintázása annyira felháborította a gyomromat, — hogy kimondhatatlanul hánytam, nem, egyedül magam, hanem majdnem mindnyájan, és kivált az asszonyok érezték rosszul magukat. Akkor annyira megutáltam a tengert, hogy rá sem nézhettem többé. — Május 23-kán Doverből London felé sebes kotsin vevénk utunkat, hová 9 óra alatt úgy szólván repülve értünk. Dover Londonhoz 12 magyar mértföld (Kb. 108 km) és így minden órába 2 magyar mértföldet ált futottunk, pedig minden órában változtattuk,

a lovakat, imitt-amott meg is állottunk, vagy fél óráig ebédeltünk is — még is e hosszú utat 9 óra alatt hallatlan sebességgel megtettük. A kotsi tetején volt a sok bagázsia és 13 ember, belül pedig 7 ember, tehát elég nagy teher volt az a négy lóra. A vidék, melyen mentünk, olly gyönyörű, hogy azt méltón kertnek inkább lehetne mondani. — szántóföldek eleven sövénnyel, legelők terebélyes fákkal vannak kiültetve. — A mi London városát illeti, az nem csak szépségére, hanem a kiterjedésére és a lakosok mennyiségére is legnagyobb város Európában, lakosai száma 1,300,000-re megyen, és így vagy négyszáz ezerrel több, Párizsban. Vallásuk protestáns, kik olly buzgók, hogy majd minden ember vasárnap elmegy a templomba, s ekkor nagy büntetés alatt nem szabad semmit sem dolgozni, sem árulni, sőt a Vendég- házakba vagy kávéházakba sem kap ennivalót reggeli 9 órától egyig és háromtól 5-ig. Ellenben Franciaországban vasárnapról vagy más ünnepekről nem tartanak számot, egyformán dolgoznak, mint hétköznap. Templomokban is ritkán látni ott valami előkelőt, hanem, többnyire szegény sorsuakat. Londonnak téglából rakott házai kitsinyelt, többnyire három emeletűek és mind vakolatlanok, csak hogy azért még is szebbek, mint a bevakolt és bemeszelt házak, mert ezeknek külső s uttzára szolgáló tégláik ki vannak simítva és gyönyörűen rakva. Magas tűzfalaik miatt a tetőt nem láthatni, a tapasztalatlan néző azt vélné, hogy minden teteje nélkül vannak. Az uttzái igényesek és tágasak, mind a két oldalról széles és négy szegű sima kötéllal kirakott gyalog utak könnyűvé teszik a járást. Themse folyón sok nagy köhidak bámulásra méltók. Magyar országnak csak

most jutott eszébe egy köhidat, Pest és Buda közt egy illy féle hidat építtetni, hogy lesz-e valami belőlle? azt nem, tudom, pedig Themse van olly széles, mint a Dunánk Pestnél. Az élet mód Londonban rettentően drága, úgy hogy ide érkezésemkor minden nap csupán az evésre 5 vfor. és 88 xrt költöttem, — most már oltsóbb Trateurokra akadtam, úgy hogy 3 frltal beérek egy nap. — Minden drága itt, azért, mert sok pénze van az angoloknak, azonban minden portékája, finom és tartós,

Barabás Miklós festménye József nádorról (Internet)

— rosszat nem is kaphat az ember. Mind a mellett is, hogy olly felette drága az életmód, még is jól élnek itt az emberek, — többnyire hússal élnek. Levest nem esznek soha hanem Kávét és Theát isznak, ez mindenek közt leg-

oltsóbb. Az ebéd közönséges Tracturokba áll pecsenyébül, sajtból és serböl s ezért kell annyit fizetni, csak hogy vagy 10 fontos darab pecsenyét tesznek, az ember elejébe s abból vághat, amennyit akar. Közönségesen 4 órátul 8-ig szoktak ebédelni és így csak kétszer napjába. — Tegnap megnéztem azon két nagy bolthajtásos Themse folyó alatti kőutat, melyen sok esztendőktől óta dolgoznak. Csudálatos munka, csak Themse közepéig van kiásva. Képzelné, lehet, milly mély ut lehet az. Egy ízben be szakadt volt, melly alkalommal

A budai királyi palota részlete (Internet)

minden benne dolgozó elveszett, — a temérdek vizet machinák által húztak ki. Ezt úgy kell érteni, mintha Pestnél mélyen föld alatt. Dunán köröskül egy utat ásnának Budára, melly hasonló lenne ehhez. Számtalan sok illy féle, majd nem ésszel meg nem fogható terveket lehet itt látni dolgozó machinákon kívül gőz kotsikal, mellyek 7 más megterhelt kotsikat magok után legnagyobb sebességgel húzzák, A mióta Londont lakjuk, majd nem minden nap esett, ezért, nem is igen sokat jártam még a Városba Mihelyest Uram Atyám levelét veszem,, azonnal fogom bővebben tudósítani Londonról. Csak. arra kérem, hogy ne késen, különben nem kapom, meg óhajtván várt levelét, mert nem sokáig mulatunk Londonba. Ha írni fog, el ne felejtse a Levél Főportájára Poste restante-t fel írni. Más postákat nem szükséges fel írni, csak — Per Pesth cé Vienne. Papiros, mellyen írni fog, fájn legyen, mert nehéz levélnek az ára felette nagy, 4-5 for. — Ezek után magamat atyai szeretetébe s szívességébe továbbá is ajánlván, az anyámat, testvéreimet, jó atyámfiaimat, barátaimat, és minden ösmerőseimet tisztelvén, fiúi tisztelettel vagyok Édes Uram Atyának, Költ Londonban, Jún. 10-kén, 1835. mindenkor engedelmes fia Péter”

Visszaérkezésük után az ifjú gróf felaján-

lotta három birtoka közül (péri, pomázi vagy a csengődi) valamelyik irányítását. Jeszenszky legszívesebben a szülőföldjére tért volna vissza, de a sors közbeszólt. A sors keze ebben az esetben, Mária Dorottya württembergi hercegnő, József nádor felesége volt. A hercegnő és Teleki László özvegye nagyon közeli, szinte baráti viszonyban voltak egymással, ezért nem csoda, hogy nádor felesége hozzáfordult azzal a kéréssel, hogy ajánljon egy kifinomult, nagy műveltségű embert gyermekei, Sándor és József főhercegek mellé nevelőnek. A főhercegi pár fontosnak tartotta gyermekeik magyar nyelv tudásának fejlesztését. Az özvegynek rögtön Jeszenszky Péter jutott az eszébe, hiszen már évek óta ismerte és nagyon becsülte a férfit. A műveltsége ellen sem lehetett semmi kifogás, hiszen a magyaron kívül négy nyelven: németül, franciául, angolul és olaszul is beszélt, s valószínűleg a latin nyelvet is bírta, mert a felsőfokú intézményekben ekkor még elvárás volt annak tudása. Jeszenszky eleinte nagyon szabadkozott az új állástól, de végül Telekiné rábeszélésére 1836. augusztus 22-én elvállalta a megbízatást a feltétellel, hogy bármikor szabadon kiléphet.

Az új helyén a bemutatkozás jól sikerülhetett, mert a főhercegnő hamar bizalmába fogadta. Kezdetben csak a nádor gyermekeit tanította, később a főhercegasszony kérésére a hercegi udvar személyzetét is oktatta magyarul, ugyanis rajta kívül csak egy magyar szolgált ott. Idővel Mária Dorottya főhercegnő még azt is megengedte neki, hogy őt magát is javítsa ki, ha helytelenül használja a magyar kifejezéseket. A főhercegasszonyt a budai lakosság nagyon tisztelte. Az ő támogatásával szerveztek az elhagyott gyerekek számára lelenházat, a munkanélkülieknek „önkéntes dolgozóházat” és szegényházat.

A gyerekek kezdetben idegenkedtek tőle, mivel szigorúan meghagyták neki, hogy csak magyarul szólalhat meg jelenlétükben. Később a szülők engedélyével már németül is beszélgethettek egy kicsit, ez sokat segített a kapcsolatuk elmélyítéséhez. Családjával rendszeresen levelezett. Borítékot általában nem használt. A levélpapírokat összehajította, a széleket egymásba illesztette, majd pecsétviaszt csepegtetett rá, s lepecsételte nemesi címeres gyűrűjével. A leveleket, amelyek darabjáért 13 krajcárt fizetett, a postakocsi járat vitte Budáról Kecskeméten, Izsákon, majd Soltvadkerten keresztül Kiskőrösre. A postakocsi ezt az utat ekkor egy hét alatt tette meg. Ezekben a levelekben beszámolt az életéről, a napirendjéről. A budai várban lakott a királyi palota második emeletén, a 13-as szobában. Szolgálatiért évi 632 ezüst forintot kapott. Mindennap fél hatkor kelt fel, a kis hercegnőt és herceget 6 órakor keltették fel a szolgák. Tisztálkodás és az öltözködés után a gyerekek apjukkal,

József náddal reggeliztek. Jeszenszky fél nyolckor ült le elfogyasztani a napi első étkezést. Jeszenszky 9 órakor találkozott a hercegi palántákkal a kertben, s egy órán keresztül gyakorolták vele a magyar nyelvet. 10 órakor fel mehetett a szobájába. A hercegi család fél tizenkettőkor ebédel, s délben a kicsik lefeküdtek pihenni. Fél háromkor újra találkoztak a nevelőjükkal, majd fél öt körül kikocsiztak. Fél hét körül érkeztek haza. Megfürödtek, majd megvacsoráztak, s lefeküdtek aludni. Jeszenszky Péter ekkor újra szabadidőt kapott. Mivel a németes koszt nem volt ínyére – ezt a leveleiben úgy fejezte ki, hogy „nem nagyon hízom meg a Nádor-Ispán konyháján” – ilyenkor elment egy budai magyaros vendéglőbe, ahol „egy Portió csirke becsínáltat s mellé egy messzely jó bort” fogyasztott. Utána hazatért, s a kis hercegek szobájában lefeküdt. Távolléte idején szobalányok felügyelték a gyerekek álmát.

Ez a viszonylagos szabadság azonban hamar véget ért. Szabadideje egyre inkább szűkült, a gyerekekkel pedig egyre több időt kellett együtt töltenie. Ráadásul belecsöppent az udvari intrikákba is. Protestánsként élt szinte teljesen katolikus környezetben. Egyedül a szintén evangélikus főhercegasszony támogatta a magyar férfit vallása gyakorlásában. Jeszenszky fejében többször megfordult, hogy otthagyja a szolgálatot, s erről özvegy Teleki Lászlónét is értesítette.

1837-ben meghalt József nádor 12 éves fia, Sándor Lipót Ferdinánd főherceg. Ekkor úgy nézett ki, hogy Jeszenszky elhagyhatja a hercegi pár szolgálatát. De ez csak rövid illúzió volt, mert rábízták a kis József Károly főherceg (aki később császári-királyi lovassági tábornok, 1869-től haláláig a Magyar Királyi Honvédség főparancsnoka volt) nevelését, s közben arra is engedélyt kapott, hogy megnősülhessen s magának Budán külön lakást tarthasson. Első feleségével nem tartott soká a házasságuk. Felesége sokat betegeskedett, s rövidesen meghalt. Ezután egy nála 15 évvel fiatalabb budai polgárlányt, Storch Erzsébet Amáliát vette feleségül, akinek apja Storch Gáspár lakatosmester, az anyja Kailich Mária volt.

A boldog házasságból sorra születtek a gyerekek, akik bejáratosak lettek a királyi palotába, s gyakran együtt bújócskáztak a királyi vár falai között. Jeszenszky elismertségét az is mutatja, hogy gyermekeinek keresztszülei grófi, hercegi családokból kerültek ki. 1841-ben Ida, 1842. április 12-én született Geiza fiát gróf Teleki László és szenterzsébeti Forster György tartotta keresztvív alá, az 1843. április 30-án született Oszkár fiának pedig a köznemesi származású Melczér Lajos, a pesti evangélikus gimnázium tanára volt a keresztszüleje. 1845. október 5-én született meg Aurelia Hermina, 1847.

május 28-án Vilma Terézia, 1852. november 20-án Amália Laura (1854. január 6-án meghalt). Az első két házasságából öt fiú és két lány született. Korábbi lakásuk szűknek bizonyult, ezért egy nagyobbat kerestek. Nagy öröme a budai vár közelében rátaláltak a Parádé-piacon álló Ignatovics-házra, ahol egy nagyobb lakást béreltek. A meg-növekedett család meg-növekedett terheket is jelentett, amelyben igencsak elkellett a segítő kéz. 1845. április 25-iki keltezésű levelében arra kéri apját Jeszenszky Péter, küldene nekik szolgáló leányt Kiskőrösről. „Már két hete, hogy az egyik szolgálónk el ment, mást pedig jelenleg nem kaphatunk. Soha nem volt Buda városa illy szűkibe a szolgálóknak, mint most”.

Érdemként József nádor a szolgálatait azzal jutalmazta, hogy bécsi és pozsonyi útjaira is mindig magával vitte Jeszenszkyt, de megfordult a főherceggel Alcsúton és a Balatonnál is. Az idősödő József nádot egyre többször kisebb-nagyobb betegségek sújtották. Nádorra választása ötvenedik évfordulóját 1846-ban országos ünnepségsorozattal ünnepelték. Az életének 70. évében levő Habsburg József Antal főherceg 1847. január 13-án hunyt el Budán. A kortársai megjegyezték róla, hogy „Habsburgnak született és magyarnak halt meg”. Halála után fia, Habsburg István főherceg magához hívatta Jeszenszky Pétert, és közölte vele, hogy szolgálataira a jövőben is számítani fog, és sem a fizetésében, sem a címében nem lesz semmiféle károsodás.

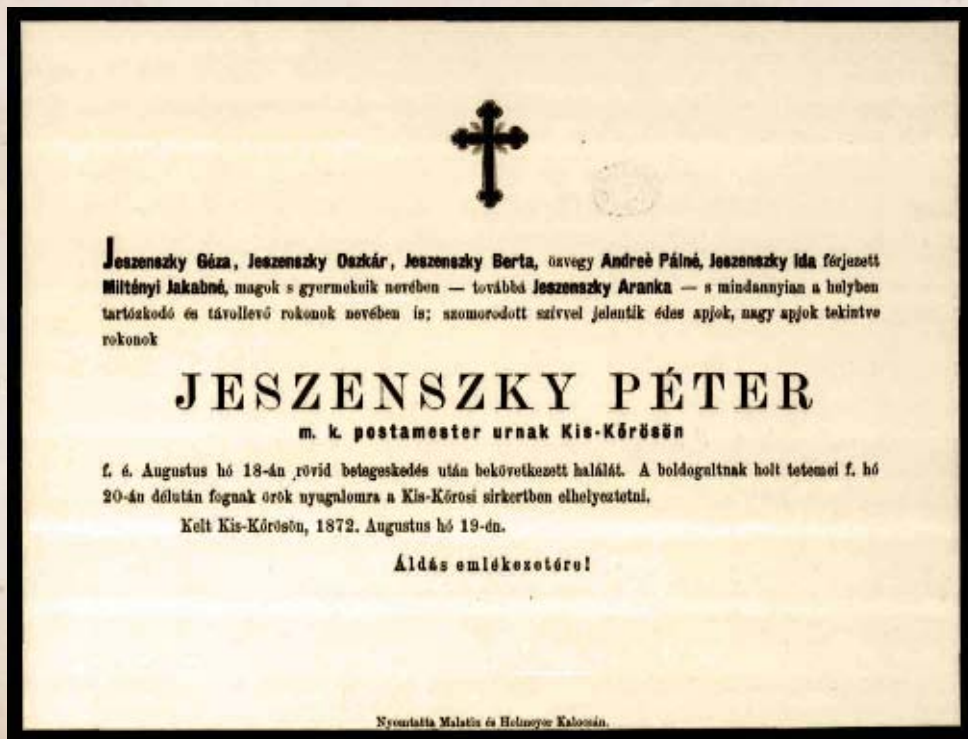
Azonban a sors megint közbeszólt. István nádor egyre többet tartózkodott Bécsben. A hercegi udvarban már olyan hírek is felröppentek, hogy már nem is tér vissza családjával Magyarországra. Egy ideig még vissza-visszatért az üres budai várba, hátha küldenek számára valamilyen utasítást. Rövidesen levelet kapott, amelyben közölték vele, hogy nyugállományba helyezték. 1847. júliusában újra szabad lett. Nyugalmaszásával rendszeres jövedelmet kapott, de úgy érezte, hogy valamilyen új életmódot kell választania. Pesttől nem messze lévő Csővár faluban egy kis birtokot vásárolt szántóföldekkel, legelőkkel és egy hat szobás házzal, azonban az új életmód nem sok sikert hozott számára. 1848. március 15-én Pesten kitört és győzött a forradalom, s ez alapvető változásokat hozott. Az április törvényekben elfogadták a jobbágyfelszabadítást, így Jeszenszky Péter gazdálkodási terveit alaposan szétzilálta a forradalmi változás. Kisbirtokosként nem tudta megfizetni a zselléreket, hogy dolgozzanak a volt földesúr földjén. Egy ideig próbálkozott, de egy-két év alatt rádőbbsent, hogy nem folytathatja tovább ezt az életmódot. Ráadásul a fiai már annyira megnöttek, hogy taníttatni akarta őket, s ezért előbb Vácra költöztek, majd Budára, ahol lakást

bérelt családjának. Munkát is keresett, az Országos Pénzügyigazgatóságnál helyezkedett el hivatalnokként.

Gyermekeinek, Jeszenszky Amália Laura születését követően meghalt szeretett felesége, Storch Erzsébet Amália. Hirtelen minden rászakadt. Nagy családjának eltartása, gyermekeinek nevelése. Hamar belátta, hogy egyedül nem tudja megoldani a kialakult helyzetet, új anyát kell a házhoz hoznia. 1853. május 17-én, Budán feleségül

Vinkovecből való Poshawsky Kamillát.

Jeszenszky Péter postamester Kiskőrösön halt meg 1872. augusztus 18-án. A kiskőrösi evangélikus temetőben porladó hamvai fölé gyermekei díszes márvány obeliszket állítottak a következő felirattal: „Jeszenszky Péter postamester és Cs. Kir. főhercegi nyugalmazott komornyik, sat. Született 1804. április 30-án. meghalt 1872. augusztus 18-án.” Sajnos ez az obeliszk ma már nem található meg, és sírjával együtt neve is elenyészett.

Jeszenszky Péter gyászjelentése (OSZK)

vette a Terézvárosban 1808. október 28-án született, még hajadon Stark Borbálát, akinek apja Stark Fülöp, anyja Schwartz Barbara volt. Sajnos ez a házassága (is) nagyon rövidre sikeredett. Pár hónapnyi együttélés után Schwartz Barbara megbetegedett és meghalt. Jeszenszky újra gyorsan lépett. 1855. április 19-én Budán megnősült, elvette a 45 éves özvegy Madernét, született Felber Annát.

Közben a munkahelyén átszervezéseket hajtottak végre. Amikor pedig a pénzügyi igazgatást decentralizálták, egykori tanítványa, József főherceg támogatásával az 1856-ban újonnan szervezett kiskőrösi postamesteri állást nyerte el, házat és birtokot szerzett szülőföldjén, Kiskőrösön. Hamar bekapcsolódott a helyi közéletbe, 1860-ban Kiskőrösi járási árva-bizottmányi ellenőr (ezért évi járandósága 446 forint 15 krajcár volt), képviselő, községi választmányi tag volt.

Gyermekei felnöttek, útjukra bocsájtotta őket. Közülük többen Kiskőrösön tartották meg esküvőjüket. 1862. október 23-án ment férjhez Ida lánya Miltenberger Jakab Pest vármegye tiszteletbeli főügyészéhez. 1871. április 23-án vette feleségül Oszkár fia a

Források:

Miskolczy-Simon János: A kisjeszeni Jeszenszky család nógrádi ágazatai. In: Levéltárosok Lapja, 2. évf. 2. szám, 1914, 43-46. o.

Kiskőrösi evangélikus anyakönyvek

Kőszegi Sándor: Nemes családok Pest-vármegyében. Forrás: OSZK MEK

Durovics Alex – Keresztes Veronika: A Pozsonyi Evangélikus Líceum felsőfokú hallgatói 1714-1851. ELTE, 2018.

Budai református anyakönyvek

Budavári evangélikus anyakönyvek

Terézvárosi katolikus anyakönyvek

Pesti Hírlap, 1930. április 20.

Horváth M. Ferenc – Szabó Attila: Pest-Solt-megye 1860. évi település-statisztikai leírása - Pest Megye Múltjából 9. Budapest, 2000.

Iványi Béla: A római szent birodalmi széki gróf Teleki-család gyömrői levéltára, Szeged, 1931.

Turul 1909 évi számai

Országos Széchényi Könyvtár gyászjelentés gyűjteménye

Új lelkész érkezik a gyülekezethez

Kemény János kiskőrösi evangélikus lelkész beszámolója saját, 1863-as beiktatásáról

Kemény János (1823-1904), a Kiskőrösi Evangélikus Gyülekezet hosszú időn át szolgáló lelkésze a Nyitra vármegyei Miaván született. Apja Jakubovits Pál lelkész-tanító, anyja Kovartsik Mária voltak. Heten voltak testvérek: Pál, később tanító lett Mezőberényben, Mihály mérnök és országgyűlési képviselő volt, József, Károly, Sámuel és János evangélikus lelkészek lettek, az egyetlen lánytestvér, Mária pedig Greguss Ágost egyetemi tanárhoz ment feleségül. Édesapjuk az Esztergom vármegyei Farnad településen kapott először tanítói állást, majd Ceglédre került a család, itt az apa már lelkészként tevékenykedett. A későbbi kiskő-

gyülekezetet addig bátyja, Kemény Sámuel vezette, ám őt egy hazafias beszéde miatt az osztrák hatóságok letartóztatták, és a könngräzti börtönbe hurcolták.² A felkérésnek eleget is tett, miután Esztergály Mihály főesperes pappá szentelte Csomádon. Felesége Marcsek Amália volt, házasságot 1855. november 12-én kötöttek. Hat gyermekük született: Ödön, Ilona, Kálmán, Lilla, Ida, és Bella. 1863. február 25-én, 40 éves korában hívták meg a nagy létszámú kiskőrösi gyülekezethez rendes lelkésznek.³

Érkezéséről és kezdeti tevékenységéről, nehézségeiről ő maga vall az alább olvasható magánlevélben, amelyet barátjához, Dévényi Kálmán csővári földbirtokoshoz írt. Különlegessége, hogy személyes hangvétele, illetve a baráti kapcsolat miatt nem csak beiktatásának részleteiről számolt be, hanem érzéseit is megosztotta új szolgálati helyével kapcsolatban. A levél megírásakor valószínűleg maga sem gondolta, de Kemény János ezek után 40 éven át tevékenykedett a kiskőrösi gyülekezetben, amely a mai napig az egyik leghosszabb szolgálati idő a helyi evangélikus felekezet történetében. Hivatali ideje alatt számos változás következett be a gyülekezet életében. Csupán néhány jelentősebbet említünk: 1874-75-ben alatta kap tel-

egy aranyórával. 1903-ban nyugalomba vonult, ám a következő évben szélütést kapott. A halál 1904. augusztus 14-én érte Kiskőrösön.⁴

Koporsóját két napra rá az evangélikus templomban ravatalozták fel, amely ekkor zsúfolásig megtelt. Az egyházi mellett jelen volt csaknem a teljes járási és községi vezetés. A gyászbeszédet Kruttschnitt Antal soltvadkerti esperes lelkész tartotta, aki Lukács evangéliumának a XIV. fejezetben található 22. vers motívumával búcsúzott kiskőrösi kollégájától: „[...] az ifjú szolgából öreg szolgáló lőn, ki most megtér az ő Urához, mondván 'Uram, meglett, amint parancsolád.'” A templomi szertartás végeztével, a koszorúkkal díszített községi halottaskocsi vitte ki az elhunytat a temetőbe, ahol Revaló Pál főjegyző köszönt el tőle a település nevében. A családi sírboltban helyezték örök nyugalomra.⁵

Beszámolója kiskőrösi beiktatásáról

„K[is]. Körös Május 8, 1863

Barátom Kálmán.

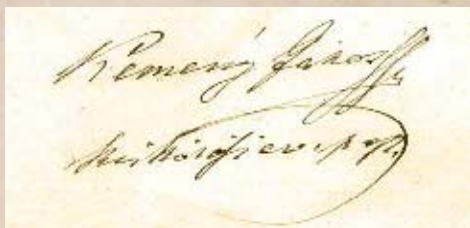
Még nekem mindig csak álomnak tetszik az, hogy nem vagyok többé csővári lakos; ha szobámban magánosan üldögélek még mindig az a szándékom támad, Hozzád elmenni és magamat Veled kibeszélni, sőt még az is, hogy Nálad egy kis jó pogácsát harapni és rá egy kis üdítő penczit [ti. penci bor] szörpinteni [ti. kortyolni]. Ott látlak még most is a fotelban ülni, a pamlagon [ti. heverő] pedig Zsiga barátunkat, füstölve szurtos [ti. koszos] kis fekete pipájával. Pedig de messze vagyok Tőletek, bár gondolatom közöttetek tévelyeg!

Éppen háromhete, hogy elhagytalak beneteket. Mily rövid idő, és mégis mily soknak voltam azolta tanúja, és mily sokon mentem keresztül. Először az elválás keserű perczeit és fájdalmait kelle elélnem, azután az út viszontagságait éreznem; keresztül mennem a fogadtatáson a sok viszonyos tisztelgéseken; megszoknom a sok ismeretlen arcokat; hozzá törődnöm az itteni szokásokhoz, a templomhoz, a szószékhez és sok más egyébhez, mert minden új és idegen volt előttem. Azután keresztül kelle még mennem a beiktatáson, a székfoglaló beszéden és kétheti fáradságos, meg nem szokott szolgálaton. Nem is hinnéd

A Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség 1815-ös pecsétjének nyomata (PSVK HGY)

rösi lelképásztor a ceglédi magyar iskolában tanult meg írni-olvasni, három év múlva azonban Cinkotára költöztek. 1834-ben az aszódai evangélikus gimnáziumba küldték tanulni, ahol három évet töltött, majd 1837-ben Szarvason folytathatta tanulmányait. A hagyomány szerint Aszódon ismertséget ápolt az ekkoriban ugyancsak itt tanuló Petőfi Sándorral. 1838-ban a pozsonyi líceumban kettő évig szónokköltészeti, három évig bölcsészeti, további kettő évig pedig hittudományi tanulmányokat folytatott. 1838-ban az édesapa halálával a család anyagi helyzete megrendült. A sikeres szigorlati vizsgák után Szarvason helyezkedett el tanítóként, hat éven át dolgozott itt. Nevét, testvéreivel együtt 1848-ban Jakubovitsról Keményre magyarosította. Amikor teológiából 1850-ben sikeresen levizsgázott, 1852-ben meghívták Csővárra segédlelkésznek.¹ Az ottani

Kemény János lelkész aláírása (Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára)

jes átépítést és felújítást a templom. Az elemi iskolában a tót nyelv helyett fokozatosan a magyar oktatás került előtérbe. 1881-ben kivonatolva és kiegészítve kiadta Leska István 1810-ben megjelent helytörténeti munkáját, amely akkorra már nehezen hozzáférhető volt. 1888-ban, kiskőrösi munkásságának 25. évfordulójára a közösségtől kétkötetes díszes képes bibliát kapott ajándékba, valamint a helyi úrhölgyek is kedveskedtek neki

¹ Közli Bella Tibor Zoltán. In: Bella Tibor Zoltán – Szedmák Tamás – Turán István: Kiskőrös története, Kiskőrös Kultúrájáért Egyesület, Kiskőrös, 2018. 88. o. (továbbiakban: Kiskőrös története)

² Kruttschnitt Antal: Kemény János (nekrológ). In: Evangélikus egyház és iskola, XXII. évf. 35. sz. 1904. szeptember 1. 422. o. (továbbiakban: Kruttschnitt, i. m.)

³ Kiskőrös története, 88. o.

⁴ Uo.

⁵ Kruttschnitt, i. m. 422-423. o.

A Kemény testvérek 1880 körül. Álló sor B-J: Pál mezőberényi tanító; Mihály okleveles mérnök, országgyűlési képviselő; József evangélikus lelkész Makón; Károly evangélikus lelkész Komáromban. Ülő sor B-J: Sámuel evangélikus lelkész Maglódon; Mária, Greguss Ágost felesége; János evangélikus lelkész Kiskőrösön (PSVK HGY)

mennyire hat ez mind az emberre, milyen nyugtalan a kebel, bódult az agy, ha az ember oly idegennek találja magát az Izraelben [ti. az új otthonban]. Lassan-lassan már csak kiocsulok e hideg kábulatból, helyre vergődöm és helyén leszek, mint Gyöngyös! [ti. Régi magyar szó, jelentése: szép helyen van.] De Csővár jó emlékének benyomása és a ti barátságok eleven képben maradnak meg lelkemben. Gyakran leszek én Nálad, ha messze vagyok is, mert lelkemnek oly jól esik, ha közöttetek mulat. Amilyen jól esett nekem délutánként hozzád rándulni, olyan jól esik most Reád visszaemlékezni.

Megemlékezel néha Te is rólam? Nem gondolod é, ha lépések kopogását hallod az ablakaid alatt, hogy én fogok bekopogtatni és benyitni? Meg vagyok győződve, hogy Te leszel az egyik, aki rólam meg nem feledkezik és megtartandó emlékébe, meg az én K[is]. Körösi kísérem és elszegődöttem, az én Zsigusom. De tért engedek a visszaemlékezéseknek, mert szívemet lágyulni érzem, s átmegyek más egyebekre is, amiket tán örömmel fogsz hallgatni.

Elindulásunk után első éjjel Aszódon hálaltunk meg, aki magyaros vendégszeretettel fogadott. Másnap délre Maglódra értünk, s ott töltöttük a napot és éjszakát. Reggel elindulva Laczházára értünk és ott megebédeltünk. A kocsmárosnéval megemlékeztünk Zsigárról is. Éjjelre Dunavecsére jöttünk s megháltunk a vendéglőben. Vacsoránk jó volt ti. borjúszelet, prézlivél és csitrommal, meg egy kis tojásos puncs, azért mert rekedt voltam; de

kétszeresen fizettük meg, először készpénzzel, azután poloskacspések szenvedésével. Erre aztán még egy kis fekete leves is jutott, ti. nőm részéről azon tudósítás, hogy Ödön [ti. a fia Kemény Ödön] a bundáját elvesztette, ő pedig az új atillámát [ti. régi díszes magyar férfi felsőruházat] Aszódon a táskából kivette és otthagya.

Dunavecséről elmenve reggel délutáni 3 órakor értük el K[is]. Körös határát. A határon a városi tanács, a tanítói kar, számos fogat, sok nép és lovas bandérium [ti. kíséret] üdvözölt és fogadott. A gondnok, akit Pesten láttál mondta az üdvözlő szót hozzám, én pedig válaszoltam. Ilyen kísérettel érvén a városhoz, az utcákat töménytelen néppel találtuk elelve. Számos éljen kiáltások közepette csak lépve haladhattunk a nagy tolongás miatt. A paplak udvara szinte tömve volt. Ott fogadott a presbyterium [ti. a gyülekezet által választott egyházközségi tanács] élén Safáry Józseffel és Blázy [Lajos] Úrral, Safáry Úr üdvözölt. Ugyanott fehérbe öltözött lányok is voltak felállítva, emlékül egy koszorút nyújtottak át. A fogadás után Blázy [Lajos] Úrnál volt az ebéd, mely már uzsonnának is beillett volna. Az erre következett vasárnap volt egyházbai beiktatásom, s utána 60 személyre közebed a nagy iskola épületében, mely előtt Petőfi szobra áll [ti. 1862 óta]. A toasztok [ti. pohárköszöntők] nem hiányoztak, mikre adósnak nem volt szabad maradnom. Hétfővel megkezdtem a hetemet és bevégeztem Vasárnap beköszöntő beszédemmel. Most megint én vagyok a hetes, Vasárnap Magyar

gyónást és Magyar beszédet [ti. Kiskőrös szlovák település lévén tót nyelven is folyt istentisztelet] tartandók. Az első hétben temérdek látogatóink voltak, kivált asszonyok, akik közül egy sem jött üres kézzel. Azon a héten csak szilvóriumot [ti. szilvapálinka] 20 itczét [kb. 17 liter] kaptam. De szeretnék belőle Zsigának küldeni!

A szabad héten mi viziteltünk. Eddig minden oldalról a legnagyobb szívességgel találkoztunk s van reményem, hogy ez meg is marad, mert a kiskőrösi nép sokkal jobb a csővárinál, sokkal vallásosabb is, így jobban is szereti, megbecsüli papjait. Mondhatni, hogy ilyen vallásosságot a mai időben nem is vártam. Hétköznapi isteni tiszteleten több hallgató van, mint Csővárott Karácsony, vagy Húsvét első innepén.

De bezárom leveletem, hogy jusson máskorra is valami. Írjál édes Kálmánom mi elébb. Mindenről, ami azóta Csőváron történt, vagy folyamatban van.

Isten veled, ölel barátod, Jancsi.⁶

A levél befejező részében többeket üdvözölt. Maga az irat az 1960-ban akadt a penci általános iskola igazgatójának és a település helytörténészének, Jakus Lajosnak a kezébe, aki Petőfi-kutatásai során találkozott vele. Az igazgató úr levélben érdeklődött Kemény János anyakönyvi adataival kapcsolatban Ponicsán Imre kiskőrösi evangélikus igazgatólelkésznel, amely levélváltás során volt szíves begépelni az irat tartalmát és elküldeni ide.⁷ Az ő jóvoltából adhatjuk most közre, újabb érdekes adalékkal gazdagítva a Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség történetét.

Turán István

Kemény János síremléke a kiskőrösi evangélikus temetőben (PSVK HGY)

⁶ Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1959-61 doboz, 1960-61 köteg, 1960. I. 20. jelzetű irat.

⁷ Uo.

Méder Gyula József kiskőrösi járásbíró pályaképe

Kedves Olvasó! Engedtessek meg, hogy az írásom elején egy kicsit személyesebb hangot üssek meg. A címben szereplő Méder Gyula Józsefet nem ismertem, már a köztünk lévő nemzedéki különbség miatt sem kerülhetünk kapcsolatba. A feleségét, Kató néni

Méder Gyula József (1877-1945)

viszont már annál jobban. Ő a nagyapámnak, Moravcsik Ferencnek testvére volt. Jól emlékszem a régi Katalin napokra, amikor a rokonság elment köszönteni hozzá. Mindig nagy csodálattal néztük az antik bútorokat, a pompás metszésű kristálypoharakat, a szép hangon ütő faliórákat és a sok finomságot, amikkel a vendégeket fogadta. Nem is beszélve a sok érdekes történetről, amelyeket a felnőttek egymás között meséltek. Ezeken az estéken hallottam először Kató néni régen elhunyt férjéről, írásom főszereplőjéről.

A Méder család gyökerei Marosvásárhelyig nyúlnak vissza, ma is élnek ott a rokonságból. A város módosabb polgárai közé számítottak, tisztviselőként, kereskedőként vagy valamilyen értelmiségi pályán dolgoztak. A dédnagyapa, Méder György 1886. december 10-én halt meg 76 éves korában. A dédnagyanya, Kolozsvári Rákhel pár év múlva követte férjét a túlvilágra. Hat gyermekük élte meg a felnőttkort: Antal, Ferenc, Lujza, Zsuzsanna, Ilka és Vilma.

Antal (felesége Simon Anna volt) a 19. század második felében vásárolta meg a Szent György utcában a korábban a Magyar Iparos Egylet székházának épített épületet,

ebben alakította ki a Méder Szállodát, s mellette az Abbázia Kávéházat. Az ő halála után (1891. március 2.) a felesége működtette az intézményt. Az utcai épület földszintjén volt az étterem, az emeleten a gyűlésterem, míg az udvari szárnyban a szállodai szobák sorakoztak. Ferenc fiatalon elhunyt. Az ő fia volt Méder József. Lujza, nem ment férjhez, a családot segítette a munkájával. Zsuzsanna férje Tartler József, Ilka férje pedig Eisenhurt Imre lett.

Méder József 1849-ben született, ám korán árvaságra jutott. A család összefogott, s kitaníttatta. Középiskolai tanulmányait Marosvásárhelyen végezte, majd 1874-ben sebész-orvosi végzettséget szerzett a kolozsvári orvos sebészeti tanszéken. Először Magyaránadasdon, majd a magyarláposi, végül a nagyilondai járás főorvosa lett, itt 23 évig dolgozott. Elvállalta a budöspataki gyógyfürdőben a fürdőorvosi teendőket is. A gyakori látogatásai során a vendégeknek orvosi tanácsokat adott a gyógyvíz helyes használatáról. 1886-ban a Szolnok-Doboka megyei törvényhatóság tagja lett. Közben megismerkedett későbbi feleségével, komlósi Komlóssy Idával, Komlóssy János és Antal Sára lányával. A kapcsolatukból rövidesen házasság lett, amelyből 5 gyermek született: Gábor, Berta, Károly, Ferenc és Gyula József. Károly Marosvásárhelyen városi adótsízt

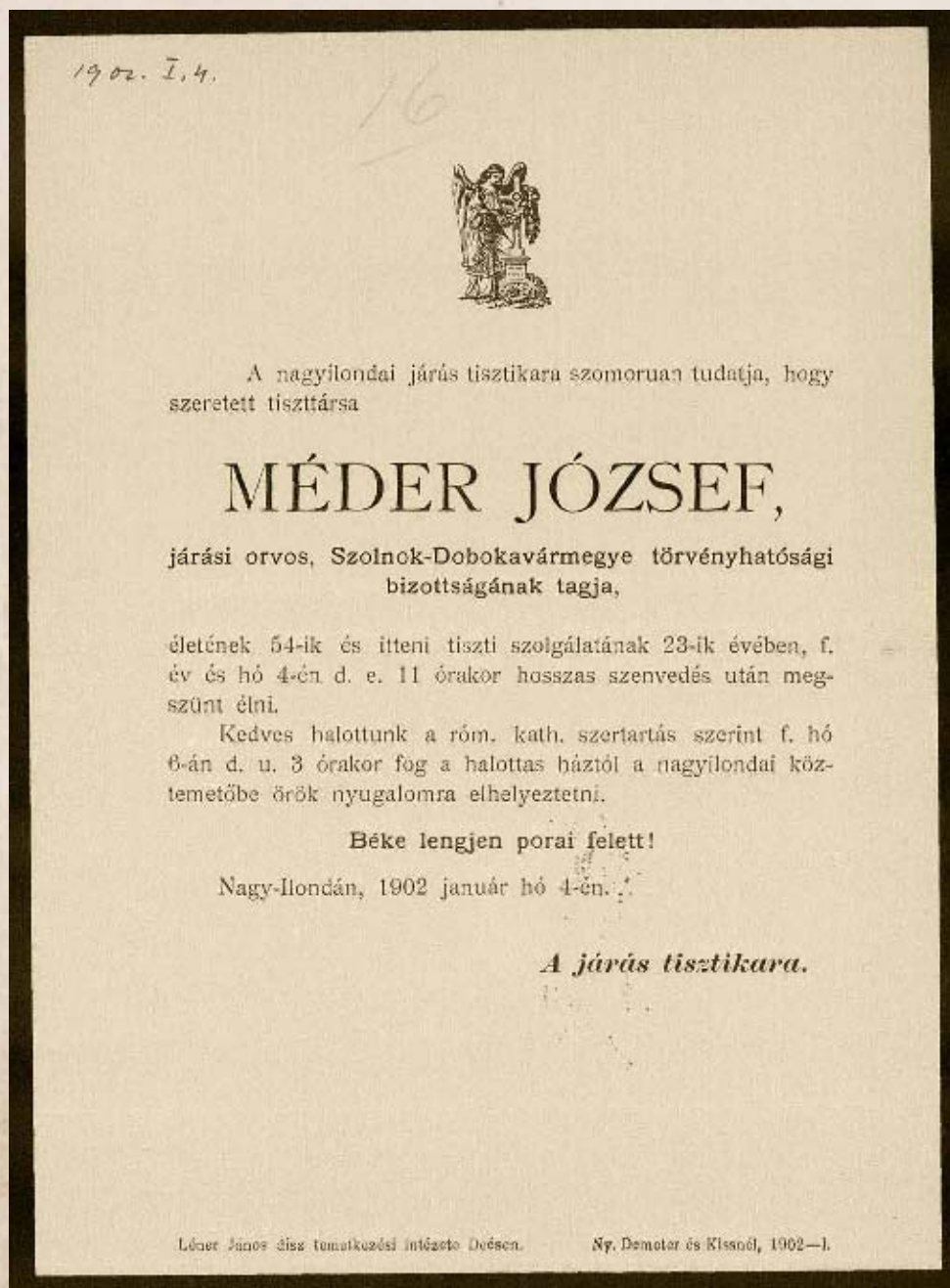
volt. Az első világháború alatt jelentkezett katonai szolgálatra. A császári és királyi 62. számú gyalogezred kötelékében harcolt tartalékos hadnagyként. 1917. augusztus 21-én az Isonzó fronton hősi halált halt 29 éves korában. Santa Polaj községben temették el.

Méder Gyula József 1877. szeptember 1-jén született a Kolozs megyei Magyaránadasdon. Középiskolai tanulmányait a kolozsvári Katolikus Főgimnáziumban kezdte, ide jártak a testvérei is, majd a marosvásárhelyi katolikus gimnáziumban végezte. Olyan meghatározóak lehetnek ezek az évek számára, hogy később, már aktív keresőként csatlakozott az iskolát támogató egyesülethez, s rendszeresen anyagi eszközökkel segítette régi iskoláját. Az egyetemen jogot végzett. 1900 augusztusában a marosvásárhelyi királyi ítélőtábla elnöke, mint végzett joghallgatót a vezetése alatt álló marosvásárhelyi királyi törvényszékhez nevezte ki, mint díjas joggyakornokot. 1901-ben, mint joggyakornokot ugyanitt említik. Ebben az évben halt meg az édesanyja. Édesapja rövidesen követte szeretett feleségét, ő 1902. január 4-én hunyt el.

1903-ban a marosvásárhelyi törvényszéken aljegyzőnek nevezték ki. 1906-ban nagy változás történt életében. Elhagyta – ekkor még nem tudta, hogy végleg – Erdélyt, mert az igazságügy-miniszter a kecskeméti tör-

A marosvásárhelyi Méder szálló 1900 körül (Internet)

Méder József gyászjelentése 1902-ből (OSZK)

vényszékhöz nevezte ki aljegyzőnek. Igazából még be sem rendezkedett az új helyén, amikor még ebben az évben Kiskőrösre helyezték, szintén aljegyzőnek. 1906 októberében az igazságügy-miniszter Méder Gyula József kiskőrösi királyi járásbírói aljegyzőt a kiskőrösi királyi járásbíróval együtt alkalmazott ügyészéi meghívottak állandó helyetteséül rendelte ki.

1909 januárjában újabb elismerés következett számára, kinevezték a kiskőrösi járásbírósnál albirónak. Ez az állás már elég megbízható anyagi háttérrel biztosított számára, mert 1909. október 12-én feleségül vette Kiskőrösön Safáry Gyula ügyvéd és Komáromy Ilona lányát, Safáry Mária Margitot. A házassági tanúk Sárkány Sámuel és Sárkány Kálmán voltak. A következő évben, 1910. július 26-án megszületett egyetlen gyermeke, Méder Ida. Ő később Dr. Koren Endre ügyvéd felesége lett, s 1989-ben halt

meg. Ez a házasság nem tartott nagyon sokáig, a kalocsai törvényszéken 1919-ben hivatalosan is elváltak egymástól. Az igazságügy-miniszter 1912-ben a kiskőrösi királyi járásbíróhoz járásbírónak nevezte ki Méder Gyula Józsefet. Ezt a tisztséget, haláláig megtartotta.

1942. július 2-án másodszor is megnősült. Feleségül vette Moravcsik István és Gaál Mária lányát, Moravcsik Katalint, aki 1894. szeptember 2-án született Kiskőrösön. Ez a házassága sem volt hosszú életű. Azonban ekkor nem a válás szakította el egymástól a házaspárt, hanem a halál szólt közbe. Méder Gyula József nyugalmazott kiskőrösi járásbíró 1945. szeptember 11-én 68 éves korában a polgári anyakönyv szerint végelgyengülésben hunyt el. A felesége, Kató néni jóval túlélte férjét. Ő 1992-ben hunyt el, 98 éves korában.

Források:

Dr. Maizner János: A kolozsvári orvos-sebészeti tanintézet rövid történeti vázlata 1775-1872.

Kiskőrösi polgári anyakönyvek

Katolikus Főgimnázium, Kolozsvár, 1885.

Katolikus Gimnázium, Marosvásárhely, 1891.

Budapesti Közlöny, 1900. augusztus.

Igazságügyi Közlöny, 1906.

Budapesti Közlöny, 1906. október 16.

Magyarország tiszt- és névtára - 22. évfolyam, 1903. I. Magyarország M. kir. igazságügyi minisztérium.

Igazságügyi Közlöny, 1909. január 23.

Igazságügyi Közlöny, 1912. április 27.

Magyarország, 1901. július 20.

Katolikus Gimnázium, Marosvásárhely, 1903.

Bella Tibor Zoltán

A Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium 1900 körül (Internet)

Kiskőrös város első díszpolgárai

Amennyiben ellátogatunk Kiskőrös város honlapjára, a vonatkozó segédletnél azt olvashatjuk, illetve sokan emlékezhetnek is rá, hogy a településen 1996-ban történt először díszpolgári címadományozás, ekkor **dr. Habsburg Ottó** (1912-2011) nyerte el a titulust, aki el is látogatott Kiskőrösre és személyesen vette át oklevelét.¹

Csak hogy a díszpolgárság egy jóval régebbi fogalom, s mint ahogyan a város története sem 30 esztendeje kezdődött, ezért logikusnak tűnt utánanéznünk, hogy abban a bizonyos 1990 előtti, sőt mi több, 1945 előtti világban adományozott-e díszpolgári címet valakinek a képviselőtestület? Bizonyára nem okozunk meglepetést, ha eláruljuk, hogy igen. Meg kell azonban jegyezni, hogy az eddigi kutatások alapján a szám meglepően kicsi, 1920 és 1945 között mindössze ketten érdemelték ki ezt a magas kitüntetést. Ám azt is tegyük hozzá gyorsan, hogy ez nem valamiféle hibás emlékezetpolitikának köszönhető, egész egyszerűen a tapasztalat azt mutatja, hogy Kiskőrösön ekkortájt nem volt 'divat' a dí-

szpolgári címek adományozása, helyette a kiemelkedő egyéni életutakat, adományozókat, egyéb érdemeket sokkal inkább a képviselőtestületi jegyzőkönyvekben örökítették meg az elkövetkező korok számára.

A rövid bevezető gondolatok után lássuk, kik is voltak Kiskőrös első díszpolgárai. 1921. május 29-én ünnepelte 75. születésnapját **gróf Apponyi Albert** (1846-1933) korábbi függetlenségi párti politikus, aki idős korára még egyszer az országos figyelem középpontjába került. 1920 januárjában ő vezette a magyar béke delegációt, amely Párizsba látogatott, és ő mondta el a régi Magyarország védőbeszédét, amelyet nemrég Szervét Tibor színművész tolmácsolásában a 100 éves évforduló kapcsán újra hallhattunk a rádióban. Habár a trianoni országvesztés tényén nem tudott változtatni, a beszéd az itthoni közhangulatra, így a politikai gondolkodásra is rendkívüli hatást gyakorolt, ennek kapcsán pedig érthető, hogy 1921-ben, amikor Apponyi politikai pályafutásának 50. évfordulóját

is ünnepelte, egy egész sor magyar település díszpolgárává választotta. Kiskőrösön Koren Márton evangélikus lelkész indítványára az akkori képviselőtestület május 27-én, pénteken, rendkívüli közgyűlésen mondta ki az egyhangú határozatot, amely szerint Apponyi Albert gróf Kiskőrös díszpolgára lett.²

Az egykori vallás- és közoktatásügyi miniszter ugyan személyesen sohasem látogatott el a településre, azonban írásban köszönetet mondott a megtisztelő címért: „Kiskőrös nagyközség közönségének. Közéleti működésem félszázados évfordulója alkalmából az ország számos önkormányzati testülete abban a kitüntetésben részesített, hogy díszpolgárává méltóztatott megválasztani. Honfitársaimnak e díszes polgári jutalomban megnyilvánult s nekem mindenek között legjobban eső bizalmát életem legbecsesebb emlékei között fogom megőrizni. Minthogy a kitüntető megemlékezések nagy száma miatt lehetetlenség, hogy hálámnak minden egyes helyen személyesen adjak kifejezést, jelen írással mondok a nagyérdemű

Barkóczi Ferenc polgármester átadja a díszpolgári oklevelet dr. Habsburg Ottónak a művelődési központ színháztermében 1996-ban (Sinkovicz László felvétele)

¹ kisKőrösi lap, 1996. december 20. 2-3. o.

² Kiskőrös és Járása, 1921. május 29. 2. o.

gróf Apponyi Albert államférfi, Kiskőrös nagyközség 1921-ben megválasztott első díszpolgára (Internet)

közönségnek magyar szívem egész melegével köszönetet azért, hogy engem díszpolgárrá választással otthonába fogadott.”³ Gróf Apponyi Albert 1933-ban hunyt el Genfben, ennek kapcsán közölte a Magyar Távirati Iroda napi hírei között, hogy „[...] halálhíre gyászba borította Kiskőröst, amelynek az elhunyt nagy államférfi egyetlen díszpolgára volt. A középületekre gyászlobogót tűztek ki.”⁴

A gesztus természetesen szép, azonban a tudósítás pontatlan volt. Ugyanis ekkorra már nem egy, hanem kettő díszpolgára

volt a településnek, utóbbi viszont Apponyival ellentétben nem köztisztviselőként álló életműve és országos ismertsége miatt nyerte el oklevelét, hanem a helyi közéleti és közszolgálati tevékenysége okán. **Kellemesi Melczer Gyuláról** (1873-1936), a járás egykori főszolgabírájáról beszélünk, akinek a nevét ma már leginkább csak a főtéri Petőfi szobor hátoldaláról ismerhetjük. A sors keserű fintora, hogy 1927-ben, amikor az alkotás készült, pont ez miatt kapta ellenlábasaitól a legtöbb kritikát, mármint hogy fel merte vésetni saját nevét

a talapzatra. Mivel a szükséges anyagi fedezet összegyűjtésében oroszánrészt vállalt, ehhez természetesen joga volt, azonban érthető módon akadtak olyanok is, leginkább Zoltán János, akikben ez a cselekedet visszatetszést váltott ki. Más kérdés, hogy amennyiben nem teszi, napjainkban minden valószínűség szerint sehol sem találkoznánk nevével, már sírja sem létezik.

Melczer Gyulát közigazgatási szolgálati idejének 25 éves jubileumán, 1924. július 26-án választotta Kiskőrös díszpolgárává a község képviselőtestülete. Ahogy a korabeli tudósítás fogalmazott: „[...] a képviselőtestület az indítványt egyhangúlag elfogadta, tekintettel arra is, hogy a járás főszolgabírája a Petőfi-kultusz ápolása, Petőfi szobor létesítése és szoboralap gyűjtése körül, továbbá, hogy a vásártérnek házhe-lyeknek való kiosztása ellen indított községi kérelmet támogatta, és ezáltal az ügy békésen, kedvező elintézkedést nyert. Egyben utasította az eljárásról, a díszpolgári oklevél elkészítésére, és átadására.”⁵ Népszerűségét jól jelzi, hogy ebben az időszakban a járás több települése is díszpolgárává választotta. 1933-ban Melczer nyugdíjba vonult, és második feleségével, Utassy Adriennel annak lakhelyén, Csengődön telepedett le. 1936-os halála után itt is temették el.

Turán István

kellemesi Melczer Gyula járási főszolgabíró, Kiskőrös 1924-ben megválasztott második díszpolgára (PSVK HGY)

³ MNL BKML 349. b. 17. öe. 1921/2673. sz.

⁴ MTI Napi hírek, 1933. február 7.

⁵ Kiskőrös és Járása, 1924. augusztus 2.

Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Egy rendes sajtótermék általában rendelkezik lapszemle rovattal, ennek mintáján pedig mi is megpróbálkozunk egy múltbeli eseményeket a korabeli nyomtatott sajtón keresztül bemutató állandó fejezettel, ahol az országos és a helyi lapok hasábjain megjelent cikkek és rövidhírek is területekre kerülnek. Érdekes megfigyelni rajtuk keresztül nemcsak az éppen aktuális témákat, eseményeket, de a korabeli nyelvezetet, vagy az elmúlt száz esztendőben alaposan megváltozott újságírást, mind a stílust, mind az etikát tekintve. Az egyes bemutatott írásokat a közérthetőség kedvéért mai nyelvre ültetjük át, illetve ahol szükséges, a végén megjegyzéssel látunk el.

„**A proletárok hagyatéka.** Mikor a községi direktorium szétrebbent, s az előjáróság átvette az ügyek vitelét, a községi pénztárban jelentékeny összeget találtak. Mink nem tudjuk, hogy mekkora volt ez az összeg, de a könyvek-ből pontosan megállapítható. Mondjuk volt 250.000 korona fehérben [ti. 'fehér korona', a Tanácsköztársaság idején bevezetett fizetőeszköz], mai értékkel tehát 50.000 korona. [...] A direktorium rendes bevételi forrása a forradalmi törvényszék által beszédett pénzbiüntetések voltak. Ezt Szilágyi Mihályon kezdték. Többek között Szőlös Pál bócsai atyánkfia 50.000 koronát leadott ilyen címen, a császártöltésiek is jelentékeny összegekkel gyarapították ezt az alapot. Folytak be pénzek elrekvirált, s tovább értékesített javakért, sőt, hitelben átvett s tovább eladott árukért is. A direktorium ezekből a bevételekből fedezte a közigazgatás kiadásait. [...]”

[Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. március 7-i számában/

„[...] – **Új kulturális egyesület.** Kiskőrös zenekedvelő és zeneértő fiatalsága egyesületben tömörült, hogy azt a hazafias és lélekemelő magasztos célt, melyet a zene, de különösen a dal szolgál, minél jobban kultiválhassa. Ismert karvezetőnk, Mendelényi János megérezve a szükségét, összehívta a fiatalságot, kik az értekezleten teljes számban jelentek meg, s nagy lelkesedéssel mondták, hogy egy állandó dalárda megalakítását kívánják és annak lelkes, odaadó tagjai lesznek. Vezetőnek Mendelényi Jánost, pénztárnoknak Kovács Lajost választották meg. [...]”

[Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. március 7-i számában/

„**Kiskőrös adóssága.** [...] A kérdés altatgatásában nem nyugszunk meg, s lapunk elejére vonszoljuk föl ezt az ügyet, hogy mindenki ismételtén hírt vegyen róla, s emlékezetbe idézzük a község vezetőinek erkölcsi felelősségét. Arról van szó, hogy élelmesek legyünk, s az adósságtól akkor szabaduljunk, mikor olcsó bankjegyekkel megtehetjük, hogy megtegyük azt, amit a Litauszki, meg a Sipicki, meg a Benyik a takarékpénztári tartozásával már régen megtett. A községnek adósságai jelenleg meghaladják az 1.000.000 koronát. Egy része korábbi eredetű, nagy része a polgári iskola

befejezésével áll kapcsolatban. A mai viszonyok közt is jelentékeny összeg, annak évi kamatterhe 5%-kal számítva is 50.000 korona. Annak előtte ennek az összegnek a háromszorosa elegendő volt a község háztartásának kiadásaira. [...]”

[Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. március 14-i számában/

„[...] – **A Move Kiskőrösön.** A kiskőrösi alosztály folyó hó 9-én megalakult. A gyűlésen Kardhordó százados elnököl, s egy központi kiküldött propagandatiszt segédkezett. A gyűlésen a beiratkozott tagok közül kevesen jelentek meg, a tagok (250) föltehetőleg nem szereztek a gyűlés kitűzéséről tudomást. Megválasztották elnöknek Pozsgai Béla járásbíró, alelnöknek Safáry Endre szolgabíró, titkárnak Mendelényi Sándor polgári iskolai tanárt, jegyzőnek Glósz Endre könyvelőt, gazdasági főnöknek Szaszler Frigyes szőlőbirtokost, propagandaosztály elnöknek Szuper Géza szolgabíró, alelnöknek Safáry Irma úrnőt, és Dúl István kovács iparost.”

[Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. március 14-i számában/

„[...] – **A román lovak sorsa.** Úgy értesültünk, hogy azokat a lovakat, amelyeket a ló szemle román eredetűeknek megállapított, kincstári tulajdonba átvették, s részben már elszállították, részben pedig el fogják szállítani, anélkül azonban, hogy azokért térítést adnának. Előttünk nem ismeretes olyan rendelet, mely megtagadná ezek után a lovak után a térítés kiadását. Különleges eseteket figyelmen kívül hagyva az ellenségtől való vásárlás nem tilos dolog. Ami pedig a lovakat illeti, világos, hogy ha a kérdéses állatokat az azokra rászoruló gazdálkodók meg nem vették volna, az oláhok azokat is magukkal cipelték volna, s még nagyobb lenne nálunk a ló hiány. A térítés megtagadását tehát elvileg nem helyeseljük. [...]”

[Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. március 14-i számában/

„[...] – **Felszabadult a központi iskola.** A katonaság a hét folyamán átköltözött az evangélikus iskolából a volt Uri Kaszinó épületébe. A katonai parancsnokság bölcs előre látása volt, hogy a legelső kedvező alkalmat

felhasználva, visszaadta az iskolát nemes céljának. Alig hisszük azonban, hogy a tanítás ebben az iskolában hamarosan megkezdhető lenne, mert hiszen a román horda az iskolai berendezést feltűzelte.”

[Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. április 4-i számában/

„[...] **Fél Boldizsár temetése.** A község impozáns részvétele mellett helyezték örök nyugalomra folyó hó 23-án kedden délelőtt 9 órakor Fél Boldizsár dr. ügyvédet, a Kiskőrös és Járása korán elhunyt felelős szerkesztőjét. A gyászolók soraiban ott láttuk a mélyen sújtott családon és rokonságon kívül az elhunyt kartársait, a közhivatalok és hatóságok vezetőit és tisztviselő karát, a nemzeti hadsereg képviselőit, az evangélikus egyház lelkészeit, a Magyar Nemzeti Szövetség kiskőrösi csoportjának, az Olvasó-Egyletnek és az izraelita hitközségnek népes küldöttségét, a Kunszentmiklós-Dabas-Szabadszállási Takarékpénztár igazgatóságát, a Kiskőrösi Hírlap szerkesztőségét, a közintézetek és intézmények kiküldöttjeit s társadalmi életünk számos kitűnőségét. [...]”

[Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. március 28-i számában/

„[...] **Ingyen burgonya a közalkalmazot-taknak.** A köztisztviselők beszerzési csoportja húsvéti ajándékol egy fél vagon burgonyát, azon kívül mérsékelt árú némi cukrot, lekvárt és tűzifát fog juttatni tagjainak. Bármily kicsiny is ez a kedvezmény, mégis nagy örömmel üdvözlük az érdekeltek, mert egy reális tisztviselő ellátási politika első fecskéjének tekintik, ha soká is váratott magára. Az elismerés a beszerzési csoport agilis vezetését, s nagy részben az ügybuzgó és lelkes Garass bácsit illeti meg.”

[Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. április 4-i számában/

„[...] **A községi képviselőtestületi választás,** mint előző számunkban már jeleztük, folyó hó 11-re volt kitűzve. A választást azonban, mivel a községi választók névjegyzéke kiigazítva még máig sincs, megtartani nem lehet. Ugyanezen oknál fogva természetesen az előjárósági tagok választása is elmarad. Hogy a névjegyzékek összeállítása körül kit, vagy kiket terhel a mulasztás, azt ezúttal bolygatni nem akarjuk, alkalomadtán azonban erre a kérdésre még vissza fogunk térni. Most csupán annyit állapítunk meg, hogy ez a huzavona semmiképpen sem öregbíti közhatalóságainak tekintélyét.”

[Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. április 11-i számában/

„[...] **Autó-jelzők.** A katonai állomásparancsnokság intézkedése folytán a római katolikus és lutheránus iskolák előtt, továbbá a piactéren egy-egy autó-jelző tábla és lámpa állítatott fel. A laikus közönség ezekhez a pirosra festett jelzőkészülékekhez különféle fantasztikusabbnál fantasztikusabb mendemondát fűzött hozzá, holott a készülékek kizárólagos rendeltetése az, hogy a Kiskőrösre érkező, vagy itt keresztül futó automobílok a jelzőkészülékek előtt okvetlenül megálljanak, és az autóban ülők a katonai állomásparancsnokságnál magukat igazolják. Nyilvánvaló tehát, hogy a ríktó színű készülékek tisztán csak katonai, rendőri célokat szolgálnak, s azokhoz semminemű fantasztikus kombinációkat fűzni nem lehet.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. április 11-i számában/

„[...] **Rendbe hozzák az evangélikus iskolát.** Ez is megtörténik végre. A községi képviselőtestület kimondta, hogy a piactéri lutheránus iskolát sürgősen kimeszelteti, felsúroltatja, szóval olyan karba hozatja, hogy ott a tanítás késedelem nélkül megkezdődhessék. A tatározási költségeket a község viseli. A vörösek és románok által feltüzelt és elpusztított iskolai felszerelési tárgyak és berendezések pótlásáról szintén a község fog gondoskodni, az ide vonatkozó költségvetést azonban az evangélikus egyháznak kell elkészítenie. A képviselőtestületet ennél a nagylelkű határozatnál az a helyes felfogás vezérelte, hogy a kártételt annak idején sem az egyház, sem a hatóságok nem akadályozhatták meg, méltányos és igazságos dolog tehát, hogy a költségeket az egész lakosság viselje.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. április 18-i számában/

„[...] **Gondolatok.** Valamikor egy-egy tiszteletbeli állás betöltéséért versenyeztek az emberek annyira, hogy nem egy alkalommal rágalommal, meggyanúsításokkal igyekeztek ellenfelüket megsemmisíteni, vagy legalábbis

kevésbé méltóvá tenni az elnyerendő állásra. Nyíltan és titokban pedig a kortesek dolgoztak úgy, ahogy ízlésük diktálta. Valamikor ilyen kíváncsi állás volt a kiskőrösi bírói szék betöltése. Legutolsó törvényesen megválasztott bíránk volt Turan István, kinek a fehér forradalom életébe került volna, ha el nem menekül idegenbe – ellenséges földre. Hogy rendes állappal visszajöttével nem vállalta előbbi tiszttségét, nagy részben ennek tulajdonítható. Utóda a törvénybíró Takács János lett, ki több hónapi munka után otthagya a község házáat. Azóta talán hetenkint más és más ül a bírói székbe. Vajon miért?

Épp úgy, mint bírónak lenni, különös kiténtetés volt községi képviselőtestületi tagnak vagy esküdtnak megválasztatni. Sőt, a vagyosok még azt is megtették, hogy egy kicsit több adót fizettek, mint kellett volna, csak hogy virilisek [ti. a város legtöbb adót fizető polgárai automatikusan a testület tagjai lettek] lehessenek, és a közügyekbe beleszólhasanak. Ma a legfontosabb pénzügyi tárgyalások kihirdetésével sem lehet annyi tagot a község házába csalogatni, hogy a gyűlést meg lehetne tartani. Miért? Talán összefügg a két dolog, talán nem. **O.** (Egyszerű a magyarázat. Az emberek elanyagiasodtak, s megszokott kényelmüket nem áldozzák fel a közérdekért? Szerk.)”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. április 18-i számában/

„[...] – **A menekültek** javára rendezett gyűjtési akció részére, amely Horthy Miklós kormányzó védnöksége alatt áll, a helybeli izraelita templomban folyó hó 10-én 4900 korona folyt be. A tekintélyes összeget a főszolgabírói hivatal vette át, hogy rendeltetési helyére juttassa.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. április 18-i számában/

„[...] – **A halasi osztálymérnökség átcsoatlása.** A MÁV Igazgatóságánál – mint a Kiskunhalas Helyi Értesítőjében olvashatjuk

– megbeszélések folynak az iránt, hogy a megváltozott körülmények folytán a halasi MÁV osztálymérnökséget elhelyezik Halasról, amelyet a vonalak változása és azoknak kezelése tesz szükségessé. A fővonalat Kiskőröstől Kelebiáig a halasi osztálymérnökség kötelekéből már is kikapcsolták és a kiskőrösi osztálymérnökséghez csatolták át.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. április 25-i számában/

„[...] – **Lévai Oszkár a törvényszék előtt.** Május 3-án lesz a főtárgyalás a gyilkosság, rablás büntette, és egyéb bűncselekmények miatt vádolt Peczkai József és társai bűnygyében a budapesti királyi büntető törvényszék előtt. Ezekben a bűnygyekben vádlottként szerepel Lévai (Lerner) Oszkár is, aki a júniusi ellenforradalom idején Spang József, Szenohradzki István [helyesen: Pál] és Kutyifa Jánost felakasztatta. A bűncselekmények elkövetésének helyei többek közt: Kiskőrös, Érsekcsanád, Sükösd, Akasztó, és a szomszédos kalocsai járás községei.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. április 25-i számában/

„[...] **Pest vármegye kettősoztása.** Tudvalevő dolog, hogy Kecskemét törvényhatósági joggal felruházott város Pest vármegye kettősoztása iránt nagyarányú akcióba fogott, s azt szeretné, ha a megye alsó részeiből kikerekítendő új vármegye székhelyévé Kecskemét tennék meg. Pest vármegye alispánja e tárgyban leiratot intézett a megye összes községéhez, hogy nyilatkozzanak a kettősoztás kérdésében. Kiskőrös község képviselőtestülete e hó 21-én rendkívüli közgyűlésen foglalkozott az alispáni leirattal, s többek fölszólalása után úgy határozott, hogy a megye kettősoztását Kiskőrös község közönsége nevében helyesli és kívánja, a vármegyei székhely kijelölését azonban még korainak tartja.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. április 25-i számában/

